

ŠOLSKI CENTER VELENJE
GIMNAZIJA VELENJE
Trg mladosti 3, 3320 Velenje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

RAZISKOVALNA NALOGA
INFLACIJA IN DEFLACIJA V ŠALEŠKI DOLINI

Tematsko področje: ZGODOVINA

Avtorji:
Vid Delopst, 1. letnik
Katja Šopar, 1. letnik
Tim Golavšek, 1. letnik

Mentorica:
Petra Mastnak, prof. zgodovine in filozofije

Velenje, 2010

Raziskovalna naloga je bila opravljena na gimnaziji ŠC Velenje.

Mentorica: Petra Mastnak, prof. zgodovine in filozofije

Datum predstavitve: april 2010

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Gimnazija Velenje, 2009/10
- KG zgodovina/denar/inflacija/deflacija/gospodarska kriza/devalvacija
- AV DELOPST, Vid / ŠOPAR, Katja / GOLAVŠEK, Tim
- SA MASTNAK, Petra
- KZ Trg Mladosti 3, 3320 Velenje
- ZA ŠCV, gimnazija Velenje
- LI 2010
- IN INFLACIJA IN DEFLACIJA V ŠALEŠKI DOLINI.
- TD raziskovalna naloga
- OP VI, 7 s., 2 tab., 20 graf.
- IJ sl
- JI sl / en

AI Raziskovalna naloga Inflacija in deflacija v Šaleški dolini je nastala zaradi želje, da bi izvedeli, kako se je v preteklosti spreminjalo gospodarstvo in z njim vrednost denarja. Že od nekdaj je bilo človekovo življenje tesno povezano z denarjem. Spreminjanje vrednosti denarja je vplivalo najbolj na cene osnovnih življenjskih potrebščin ljudi v Šaleški dolini.

Inflacija pomeni padec vrednosti denarja in je bila najbolj očitna v osemdesetih letih dvajsetega stoletja, natančneje v letu 1989. Do tega je prišlo zaradi gospodarske krize v Jugoslaviji. Slovenija je dobro gospodarila, medtem ko druge republike niso. Neenakomerno gospodarstvo in zadolževanja Jugoslavije so pripeljalo do zelo visoke inflacije (1300 %).

Naše ugotovitve so potrdili tudi rezultati ankete. Z njo smo izvedeli, kako je inflacija vplivala na prebivalce Šaleške doline, kako dobro ljudje poznajo ekonomske pojme in kje je bila inflacija izrazitejša, na podeželju ali v mestu.

KEY WORD DOCUMENTATION

ND Gimnazija Velenje, 2009/10

CX history/money/inflation/deflation/economic crisis/devaluation

AU DELOPST, Vid / ŠOPAR, Katja / GOLAVŠEK, Tim

AA MASTNAK, Petra

PP Trg Mladosti 3, 3320 Velenje

PB ŠCV, gimnazija Velenje

PY 2010

TI INFLATION AND DEFLATION.

DT research work

NO VI, 7 p., 2 tab., 20 fig.

LA sl

AL sl / en

AB The reason to carry out the research work "Inflation and Deflation in Šaleška dolina" lies in a desire to find out more how the economy and money has changed from the past. People's life has always been connected to money. The changing value of money has the strongest impact on the prices regarding the basic necessities of the inhabitants in Šaleška dolina. Inflation refers to the drop of the money's value and the most obvious one happened in the late 80's, precisely in 1989. The reason for such a huge inflation was the crisis in Yugoslavia. The only republic with a solid economy in Yugoslavia was Slovenia. Uneven economy and indebted Yugoslavia led to the highest inflation ever (1300%).

The results of the survey have also confirmed our findings. Thus we have found out how the inflation and deflation have influenced the population of Šaleška dolina, furthermore how well are people acquainted with the basic economic facts and also where were the inflation and deflation more efficient, namely in the rural areas or in the town.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	Namen.....	1
1.2	Hipoteze.....	1
1.3	Cilji raziskovanja.....	2
2	PREGLED OBJAV	3
2.1	Pojasnitev pojmov	3
2.1.1	Denar	3
2.1.2	Inflacija.....	4
2.1.3	Deflacija.....	4
2.1.4	Hiperinflacija	5
2.2	Gospodarstvo v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja.....	5
2.3	Ustava SFRJ	6
2.4	Zakon o združenem delu.....	6
2.4.1	Gospodarska kriza	7
2.5	Inflacija.....	11
2.6	Pojem gospodarske reforme	13
3	METODOLOGIJA	14
4	IZSLEDKI IN RAZPRAVA	15
4.1	Pregled anketirancev.....	15
4.2	Anketna vprašanja in komentar odgovorov.....	19
4.2.1	Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA?	19
4.2.2	Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA?	20
4.2.3	Kdaj se je po vašem mnenju vrednost denarja najbolj spreminjala?.....	22
4.2.4	Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv?.....	23
4.2.5	Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacije?...	24
4.2.6	Kje so po vašem mnenju posledice sprememb vrednosti denarja močnejše?	26
4.2.7	Ali menite, da imajo ljudje v Šaleški dolini dovolj znanja oz. vednosti o osnovnih ekonomskih vprašanjih?	27
4.2.8	Če »NE«, kaj bi po vašem mnenju pripomoglo k boljšemu znanju in vednosti ljudi?	28
4.2.9	Kakšno je vaše poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (inflacija, deflacija, hiperinflacija ...)?	29
4.3	Razprava	31
5	SKLEPI.....	34
6	POVZETEK	35
7	ZAHVALA.....	36
8	PRILOGE	37
8.1	Anketni vprašalnik.....	37
9	VIRI IN LITERATURA.....	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Denar	3
Slika 2: Stopnje rasti nekaterih kazalnikov življenjske ravni v obdobju 1976–1988.....	8
Slika 3: Gospodarski razvoj Slovenije.	9
Slika 4: Povprečne letne stopnje rasti cen (v %)	10
Slika 5: Ante Marković	12
Slika 6: "Markovičev denar" 10 milijard dinarjev.....	12
Slika 7: "Markovičev denar" 500 milijard dinarjev.....	12

KAZALO TABEL

Tabela 1: Odgovori moških	22
Tabela 2: Odgovori žensk.....	22

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Spol anketirancev	15
Graf 2: Starostne skupine anketirancev (m. sp.).....	16
Graf 3: Starostne skupina anketirank (ž. sp.).....	16
Graf 4: Področje bivanja anketirancev	17
Graf 5: Status anketirancev.....	18
Graf 6: Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA? (ljudje na podeželju).....	19
Graf 7: Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA? (ljudje v mestu).....	19
Graf 8: Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA? (ljudje na podeželju).....	20
Graf 9: Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA? (ljudje v mestu).....	21
Graf 10: Kdaj se je po vašem mnenju vrednost denarja najbolj spreminjala?	22
Graf 11: Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv? (m. sp.).....	23
Graf 12: Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv? (ž. sp.)	23
Graf 13: Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacije? (m. sp.)	24
Graf 14: Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacija? (ž. sp.)	25
Graf 15: Kje so po vašem mnenju posledice sprememb vrednosti denarja močnejše?.....	26
Graf 16: Ali menite, da imajo ljudje v Šaleški dolini dovolj znanja oz. vednosti o osnovnih ekonomskih vprašanjih?	27
Graf 17: Če "NE", kaj bi po vašem mnenju pripomoglo k boljšemu znanju in vednosti ljudi?	28
Graf 18: Poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (m. sp.)..	29
Graf 19: Poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (ž. sm.)..	30
Graf 20: Cene časopisa Naš čas od leta 1980 - 1991.....	31

1 UVOD

In denar je kot gnojilo, ki je dobro samo, če se ga raztrosi.
(Francis Bacon)

Denar je definiran kot splošno veljavno plačilno sredstvo in merilo vrednosti. Pravimo, da je denar sveta vladar. Dejansko res vrti naš svet. Nihče od nas si sploh ne predstavlja, kaj bi bilo, če sploh ne bi poznali dobrine, kot je denar.

Naša raziskovalna naloga je nastala iz radovednosti, da bi spoznali, kaj se je v preteklosti dogajalo z državo, v kateri živimo, oziroma kako se je ob spreminjanju vrednosti denarja odvijalo življenje prebivalcev Šaleške doline. Vsi vemo, da je naše življenje tesno povezano z denarjem. Tako je bilo že od nekdaj. Gospodarstvo v Sloveniji je bilo v 80. letih 20. stoletja dobro razvito. K temu je prispevala tudi Šaleška dolina. V tem času so se v Šaleški dolini razvijali Gorenje, TEŠ in Premogovnik Velenje.

1.1 Namen

Zanimalo nas je kako in kdaj se je spreminjala vrednost denarja, ter kakšne posledice je to imelo na vsakdanje življenje prebivalcev Šaleške doline. Prav tako smo želeli izvedeti, kako dobro ljudje v Šaleški dolini poznajo ekonomske pojme, s katerimi so se srečali v 80. letih 20. stoletja, ko je bila inflacija najvišja. Pomagali smo si z metodo anketiranja, s katero smo hoteli ugotoviti kakšno je mnenje ljudi o takratnih gospodarskih problemih. Hoteli smo spoznati takratni gospodarski položaj Slovenije v Jugoslaviji in hkrati na položaj Šaleške doline. Raziskali smo področje, ki nas je zanimalo in si s tem ustvarili svetlejši pregled nad gospodarjenjem naših prednikov v domačem kraju.

1.2 Hipoteze

1. Glavni vzrok za inflacijo v Šaleški dolini je bila menjava valut.
2. Inflacija in deflacija je imela večji vpliv na ljudi v mestu kot na podeželju.
3. Inflacija v Jugoslaviji in posledično v Šaleški dolini je bila na višku v 80. letih 20. stoletja.
4. Ženske bolj poznajo osnovne ekonomske pojme in probleme kot moški.
5. Spremembe vrednosti denarja so najbolj vplivale na cene osnovnih življenjskih potrebščin.

1.3 Cilji raziskovanja

1. Pregled člankov v časopisu Naš čas.
2. Pregled ekonomskih pojmov.
3. Ugotoviti, kako dobro anketiranci poznajo pojma inflacija in deflacija.
4. Ugotoviti vpliv spremembe vrednosti denarja na prebivalce Šaleške doline.
5. Raziskati, kdaj se je vrednost denarja najbolj spreminjala.
6. Spoznati, koliko časa se občutijo posledice inflacije v Šaleški dolini.
7. Izvedeti, kaj anketiranci menijo o znanju in vednosti ljudi v Šaleški dolini o osnovnih ekonomskih vprašanjih.
8. Prikazati zgodovinski pregled gospodarske situacije v Jugoslaviji in Sloveniji v osemdesetih letih 20. stoletja.
9. S pomočjo zgodovinskih virov in časopisnih člankov ugotoviti vpliv gospodarske krize na življenje prebivalcev Šaleške doline.

2 PREGLED OBJAV

2. 1. Pojasnitev pojmov

2.1.1 Denar

Pravijo, da je ljubezen do denarja vir vsega zla, in to za nekatere ljudi gotovo velja; stiskači so zaljubljeni v svoj denar, tatovi pa v denar drugih ljudi. Denar je mnoge zapeljal v zločin, vendar začuda slovi tudi kot prinašalec sreče. Kdo lahko zanika očitne prednosti vseh, ki imajo veliko denarja? V vseh obdobjih so poznali najrazličnejša verovanja v moč denarja. Od antike naprej so uporabljali kovance za izganjanje zlih duhov, zagotovitev varnega potovanja po smrti, zdravljenje kuge, srečo v bitki in za zaobljubo večne ljubezni (Cribb, 1992).

Umor, rop, požig in podkupovanje - kjer je zločin, tam je tudi denar. Denar sam po sebi gotovo ni vir zla, temveč samo potreben del vsakdanjega življenja. Zakaj je potemtakem tako pogosto motiv zločina? Je vzrok v pohlepu in zavisti, revščini in pomanjkanju ali pa v tem, da zločinci vidijo v denarju sredstvo, s katerim bodo dosegli srečo, ki jim je po njihovem mnenju primanjkuje? Ni težko ugotoviti, zakaj vidijo ljudje v denarju vir sreče. Od daleč se nam namreč zdi, da so bogataši blagoslovljeni z veliko srečo. Lahko si kupijo vse materialne dobrine, ki osrečujejo njihovo življenje. Pa so res? Seveda pa ima denar tudi bolj magično, duhovno plat. Upodobitve in besede na novcih pogosto še povečujejo »moč« denarja kot prinašalca sreče (Cribb, 1992).

To je bolj literarna predstava denarja. Denar je splošno veljavno plačilo, ki ga lahko zamenjamo za izdelke in storitve. Hkrati pa je merilo vrednosti izdelka ali storitve. Ob uveljavitvi je sistem plačevanja z denarjem nadomestil blagovno menjavo kot način trgovanja.

Slika 1: Denar

2.1.2 Inflacija

Inflacija je eden najpomembnejših ekonomskih pojmov in pomeni splošen dvig cen izdelkov in storitev v gospodarstvu. Pravzaprav je inflacija stopnja, po kateri se cene izdelkov in storitev povečujejo, in tako posledično vrednost denarja upada.

Zaradi inflacije ima denar tudi svojo časovno vrednost, kar preprosto pomeni, da se čez čas zaradi rasti cen vrednost denarja zmanjšuje. Namreč, posameznik ni več zmožen z enakim denarnim zneskom kupiti enako količino blaga, kot je to lahko še pred enim mesecem ali enim letom. Inflacija se ponavadi meri z indeksom cen življenjskih potrebščin (angl. CPI - consumer price index). Košarica, ki predstavlja indeks, vsebuje izdelke, kot so hrana, obleka, gorivo, računalnik. Višina inflacije se določi glede na spremembo vrednosti košarice v določenem obdobju. Če ob koncu leta celotna košarica stane 5 % več kot na začetku, pomeni, da je letna stopnja inflacije 5-odstotna.

Vlogo nadzornika in kontrolorja inflacije v državi ima ponavadi centralna banka, pri nas je to Banka Slovenije, ki s svojo monetarno politiko poskuša ohraniti inflacijo v višini 2-3 %.

2.1.3 Deflacija

Deflacija je pravzaprav nasprotje inflaciji - splošen in konstanten upad cen skozi daljše časovno obdobje, ki ga ponavadi povzroči pomanjkanje denarja v obtoku oz. pomanjkanje ponudbe pri kreditih in posojilih.

Manj razpoložljivega denarja pomeni manj kupcev, to pa posledično pomeni nižje cene izdelkov. Deflacijo lahko sproži kakršnokoli zmanjševanje državne, zasebne ali kapitalске potrošnje.

Padajoče cene se na prvi pogled zdijo atraktivne za potrošnike, toda deflacija je v resnici uničujoča. Deflacija lahko pripelje do začaranega kroga zmanjševanja potrošnje in povečanja nezaposlenosti. Ob trendu padajočih cen ljudje ponavadi čakajo, da izdelki in storitve postanejo cenejši, preden se odločijo za nakup. Posledično se potrošnja zmanjša, ker kupci svojo odločitev za nakup vedno prestavljajo in s tem ustvarjajo dodatne deflacijske pritiske. Zato se zaradi manjšega povpraševanja po izdelkih in storitvah ter manjši proizvodnji število nezaposlenih povečuje in razpoložljivega denarja v obtoku je vedno manj.

Skratka, če je deflacija dolgotrajnejša, lahko ustvari ogromno negativnih učinkov, kot so padajoči dobički, zapiranje proizvodnih procesov, zmanjševanje števila zaposlenih in razpoložljivih prihodkov. Poveča se tudi število tistih, ki svojih finančnih obveznosti ne morejo več izpolnjevati.

Razlog, zakaj so ekonomisti dosti bolj zaskrbljeni nad deflacijo kot inflacijo, je v tem, da je z deflacijo dosti težje odpraviti. Če inflacija raste, ni omejitev, do kod lahko centralne banke zvišajo obrestne mere in s tem kontrolirajo potrošnjo. Toda pri deflaciji ta limit obstaja, ker obrestne mere lahko znižajo le do 0 %. Za boj proti deflaciji centralne banke ponavadi povečajo količino denarja v obtoku, s čimer namerno povzročijo dvig cen. Torej

več denarja in manjše število izdelkov in storitev pomeni višje cene. Cene so torej ključen element pri okrevanju gospodarstva v deflaciji.

2.1.4 Hiperinflacija

Hiperinflacija je ekstremno visoka oz. hitra inflacija (rast cen), ki povzroči precejšnji upad vrednosti državne valute. Hiperinflacija je inflacija, ki se je ne da več kontrolirati, in v ekstremnih oblikah lahko povzroči zlom celotnega monetarnega sistema v državi. Čeprav natančne meje za hiperinflacijo ni, nekateri ekonomisti pravijo, da inflacija postane hiperinflacija, ko preseže stopnjo 50 % na mesec.

Hiperinflacija se največkrat pojavlja v časih, ko je količina denarja v obtoku povečana, ne da bi bila podprta z rastjo bruto domačega proizvoda (BDP). Pretirano tiskanje denarja, ki ga izvede monetarna oblast v državi, je ključni razlog za takšen pojav. Ob takšni neuravnovešenosti ponudbe in povpraševanja na denarnem trgu cene izdelkov in storitev začnejo rasti in lokalna valuta začne izgubljati vrednost.

Hiperinflacija se pogosto pojavlja tudi v politično nestabilnih državah ali državah v vojni. Zaradi tega se pri trgovanju s takšno državo zahtevajo visoke premije za tveganje, kar posledično dviguje cene izdelkov in storitev, s katerimi se trguje.

Eden najhujših in najbolj znanih primerov hiperinflacije se je zgodil v Nemčiji med letoma 1920 in 1923. Predpostavlja se, da so se cene v povprečju podvojile vsakih 28 ur oz. približno 3.000.000 % na mesec. Valutni tečaj z ameriškim dolarjem je znašal 1 USD za 4.200.000.000 DEM (december 1923).

2.2 Gospodarstvo v Jugoslaviji v 80. letih 20. stoletja

Jugoslavija je bila v drugi polovici 20. stoletja razdeljena na šest republik in dve pokrajini. Imela je federativno politično ureditev, ki je močno vplivala na socialni in ekonomski razvoj. Gospodarstvo v Jugoslaviji naj bi se nanašalo na skupne interese države in ne na interese posameznih republik in pokrajin v Jugoslaviji.

Republike in pokrajini so bile različno razvite in so zaradi tega različno gospodarile. Slovenija je sodila med dobro razvite republike. V 60. letih 20. stoletja je Slovenija imela približno 80 % večji bruto družbeni proizvod na prebivalca kot Jugoslavija. Hrvaška je imela v istem obdobju le 19 % višji bruto družbeni produkt. Bosna in Hercegovina pa je imela za 24 %, Kosovo za 63 % in Srbija za 4 % nižji bruto družbeni proizvod na prebivalca kot Jugoslavija. Slovenija in Hrvaška sta tako največ prispevali k rasti gospodarstva v Jugoslaviji (Vidic, 1999). Ves denar, ki so ga republike in pokrajini prispevale v državno blagajno, se je stekal v Beograd zaradi skupnih interesov. Zaradi konfliktnih razmer in različno porazdeljenega gospodarstva v Jugoslaviji so leta 1974 sprejeli novo ustavo SFRJ in leta 1976 delavsko ustavo, imenovano tudi Zakon o združenem delu, saj je predvideval skupno delo za dobrobit države.

2.3 Ustava SFRJ

Ustavo leta 1974 so poslanci sprejeli na osnovi sprejemanja proračuna federacije in zaključnega računa v državi. V ustavi je bilo zapisano, da ima vsaka republika in pokrajina v Jugoslaviji pravico do osamosvojitve in samoodločbe. Poleg tega so z ustavo hoteli prerazporediti tudi gospodarsko moč med republikami in pokrajinama. Gospodarstvo je po tej ustavi upravljala politika. V tem času, ko je bilo v Jugoslaviji obdobje gospodarske in politične krize, je Jugoslavija nujno potrebovala enakomerno porazdeljeno gospodarstvo po celotni državi in ne obremenitev samo nekaterih republik, kar se je pokazalo kasneje. Ustava je republike in pokrajini podredila gospodarski skupnosti tako, da bi vse republike in pokrajini zopet enotno delovale za skupne interese Jugoslavije (Marolt s sod., 1998).

Po ustavi so bili temelji enotnega jugoslovanskega trga »svobodno gibanje in združevanje dela, svobodno gibanje in združevanje reprodukcijskih sredstev, svobodna menjava blaga in storitev, enoten denar, enoten monetarni in devizni sistem, enotni temelji kreditnega sistema, skupna monetarna in devizna politika in skupne osnove kreditne politike; enoten sistem in skupna politika ekonomskih odnosov s tujino, enoten carinski sistem in skupna carinska politika; svobodno nastopanje na trgu ...«
(Borak s sod., 2005).

Z ustavo so želeli odpraviti prevlado centralizacije in stekanje kapitala v center, tj.r Beograd kot glavno mesto Jugoslavije. Vendar poskusi rešitve državnega gospodarstva s federativno ureditvijo politike niso bili uspešni, kajti breme državnega gospodarstva so nosile razvitejše republike v državi, med katerimi je bila Slovenija prva. Nova ustava je okrepila izražanje in soočenje različnih, pogosto zelo nasprotujočih si interesov, različnih odzivov, kar je pripeljalo do nešteto konfliktnih situacij, ki niso prispevale nič dobrega za razvoj jugoslovanskega gospodarstva.

2.4 Zakon o združenem delu

Zakon o združenem delu je bil sprejet novembra leta 1976. Zakon je bil imenovan tudi kot mala ali delavska ustava. Predstavljal je obsežen zakonski predpis s 671 členi. Urejal je položaj delavstva in družbenoekonomska razmerja, katerih temeljni dejavnik je bilo združeno delo. Zapisan je bil v duhu federalizma in pomoči razvitejših delov države manj razvitim. Zakon je okrepil in uredil združeno delo in s tem želel prispevati k večji učinkovitosti jugoslovanskega gospodarskega sistema. Posledično pa je zakon napihnil proizvodne stroške in zanetil številna trenja in spore v podjetjih ter med republikami.

Opredelitve, zapisane v zakonu o združenem delu, so postale del vsakdanjega življenja vsakogar, ki je bil v delovnem razmerju oz. zaposlen. Ta zakon je urejal življenje večine prebivalstva. S tem dokumentom je proces samoupravljanja in njegova organizacija doživela vrhunec (Fischer, 2005).

Temelj združenega dela so bile organizacije združenega dela, kot so poimenovali gospodarska podjetja. Novo ime za različna podjetja, ki so se ukvarjala z različnimi dejavnostmi, je bilo TOZD, kar pomeni temeljna organizacija združenega dela. V t. i. TOZD-e so se organizirale tako gospodarske kot tudi negospodarske ustanove. Vsak TOZD je imel organe upravljanja, zbor delavcev, delavske svete, razne komisije in

direktorja. V Sloveniji je bilo na prehodu iz 70. v 80. leta 20. stoletja organiziranih 2864 TOZD-ov. To pomeni, do so bila vsa podjetja organizirana po tem zgledu. TOZD-i so se združevali v SOZD-e, sestavljene organizacije združenega dela. Nadzor nad gospodarstvom so imeli TOZD-i in SOZD-i, za katerimi se je skrivala država (Fischer, 2005).

Gospodarska politika samoupravljanja je povzročila nešteto težav. Takšna gospodarska politika je zahtevala ogromno časa, saj so morali za vsako spremembo sklicevati sestanke. Ti so potekali med delovnim časom, kar je povzročilo nižjo delovno storilnost delavcev in posledično slabšo uspešnost podjetij, ki so tako težko konkurirala na svetovnem trgu. Večina zaposlenih se je ukvarjala z organizacijo, ne pa z proizvodnjo. To je pomenilo velik padec gospodarstva, ki je pripeljal do gospodarske krize v 80. letih 20. st. Zato velikokrat to obdobje v gospodarstvu Jugoslavije imenujejo »svinčena leta« (Fischer, 2005).

2.4.1 Gospodarska kriza

Po smrti Tita leta 1980 se je razkrilo, s kakšnimi težavami v gospodarstvu se je v 80. letih 20. stoletja spopadala Jugoslavija. Nastale so zaradi prevelikega zadolževanja države v tujini. Tudi Mednarodni denarni sklad ji ni bil več pripravljen posojati denarja pod ugodnimi pogoji. V javnost je prišlo dejstvo, da Jugoslavija ne more več odplačevati posojil in obresti. Dolg Jugoslavije se je v 80. letih 20. stoletja dvignil na kar 20 milijard dolarjev. Nastal je velik trgovski primanjkljaj. Krizno situacijo je država prikrivala, še zlasti med Titovo boleznijo in umiranjem v Kliničnem centru v Ljubljani, saj so se bali reakcije državljanov.

Proti gospodarski krizi se je država začela boriti mesec dni po Titovi smrti. Sprejeli so vrsto ukrepov, s katerimi bi stabilizirali gospodarstvo. Zamrznili so cene in za 30 % devalvirali dinar. Da bi gospodarstvo še bolj stabilizirali, so leta 1983 sprejeli Dolgoročni program ekonomske stabilizacije. S tem programom so hoteli izvesti reformo gospodarstva (Fischer, 2005).

Vodstvo države ni sprejemalo dejstva, da je za gospodarsko krizo kriv sistem samoupravljanja, nepremišljene gospodarske naložbe in pretirana poraba za vojsko. Menili so, da je za gospodarske težave kriva prevelika osebna poraba državljanov.

Vodstvo je hoteli krizo rešiti tako, da so zmanjšali uvoz surovin in blaga v državo. Uvedli so način racionalizirane preskrbe. To je močno prizadelo oskrbo prebivalstva. V 80. letih 20. stoletja so uvedli bone na osnovna živila. Težave so bile zlasti v preskrbi z oljem, sladkorjem, pralnim praškom, toaletnim papirjem, kavo, bananami. Vlada se je odločila, da bo krizo premagala z manjšo osebno porabo. Članki omenjajo tudi dražje komunalne storitve in redukcije električne energije, kar je pomenilo, da so gospodinjstvom za nekaj ur izključili električno energijo. Da bi zmanjšali porabo elektrike, so celo televizijski program predvajali le do 22. ure. Prišlo je tudi do pomanjkanja naftnih derivatov. Tako so v 80. letih uvedli omejitve vožnje z osebnimi avtomobili. Omejitve vožnje je bila po sistemu »par-nepar«. Ob torkih so lahko vozili tisti avtomobili, ki so imeli na koncu tablice parno število, ob četrkih pa tisti, ki so imeli neparno število. Zaradi tega se je veliko ljudi odločilo za nakup drugega avtomobila, da so se lahko nemoteno vozili (Fischer, 2005).

Ljudje iz drugih republik ali pokrajin v Jugoslaviji so prihajali v Slovenijo in nakupovali blago in hrano, saj so imeli v drugih republikah in pokrajinah potrošniške bone. V Sloveniji pa so bile le omejitve na količino. Zato je Slovenija predstavljala »nakupovalno meko« za ostale prebivalce Jugoslavije. Zaradi omejevanja so ljudje začeli kopičiti hrano doma, da bi si napravili zaloge, trgovci v trgovinah so skrivali hrano v skladiščih, medtem ko so bile police prazne. Stanje v državi je spominjalo na obdobje vojne. Takšna situacija je privedla do »črnoborzijanstva« in »šverca« (tihotapstva) iz sosednje Avstrije in Italije. Tako je ogromno ljudi hodilo nakupovat v tujino. Vendar je bil prestop meje otežen. Pri prestopu meje je bilo potrebno plačati polog oz. depozit za prestop meje. Kasneje je država polog vrnila, vendar je bila njegova vrednost zaradi inflacije manjša. Sredi 80. let so to omejitve ukiniteli. Tako je bil prehod meje lažji, kar je povečalo prehod meje in kupovanje osnovnih življenjskih potrebščin v tujini (Fischer, 2005).

Stopnje rasti nekaterih kazalnikov življenjske ravni v obdobju 1976–1988

	1976–80	1981–85	1986–88
Osebna poraba	2,8	-3,3	3,6
Družbeni standard:	3,9	-4,8	-2,8
– materialni izdatki	8,3	0,3	2,4
– investicije	2,6	-6,7	5,3
Življenjski standard	3,1	-3,5	2,5
Čisti OD na zaposlenega	0,6	-2,5	-0,5

Vir: Interna dokumentacija Urada za makroekonomske analize in razvoj

Slika 2: Stopnje rasti nekaterih kazalnikov življenjske ravni v obdobju 1976–1988

Gospodarska kriza je povzročila tudi hudo inflacijo, ki je vplivala na življenje ljudi. Ljudje so krizo občutili predvsem v pomanjkanju osnovnih življenjskih dobrin. Kriza je povzročila tudi politično krizo v državi. Tako so republike vsaka zase iskale rešitve. Zapirale so svoje meje in stremele h gospodarski samozadostnosti. Pogosto so rešitve zase iskale tako, da so kakorkoli škodovalle drugim republikam. Vedno bolj se je krhala ideja o enotnem gospodarskem trgu in se je krepilo nacionalno gospodarstvo. To je privedlo do velikega nasprotja med republikami in izgovor Beograda po uvedbi centralizacije, kar je vodilo do počasnega razpada države (Fischer, 2005).

	GOSPODARSKI RAZVOJ SLOVENIJE 1952–90							
	letne stopnje rasti po obdobjih							
	1952–55	1956–60	1961–65	1966–70	1971–75	1976–80	1981–85	1986–90
Družbeni proizvod (stalne cene)	10,7	10,7	6,3	7,1	6,6	6,3	1,0	-3,3
Družbeni proizvod v družbenem sektorju (stalne cene)	11,6	12,6	7,7	6,6	6,3	1,0	1,0	-3,3
Zaposleni v družbenem sektorju	7,6	6,7	3,4	2,0	4,4	3,2	1,1	1,3
Industrijska proizvodnja (fizični obseg)	13,3	11,3	9,3	8,1	7,9	6,4	2,2	-3,4
Izvoz blaga (vrednost v dolarjih)	10,6	8,7	23,0	9,4	22,8	19,2	1,5	12,6
Uvoz blaga (vrednost v dolarjih)		15,9	12,2	22,7	25,1	8,1	-2,8	10,8
Investicije v osnovna sredstva	9,5	16,8	5,8	9,3	14,1	-0,7	-4,2	-10,2
Cene industrijskih izdelkov pri proizvajalcih	-1,1	1,5	5,9	4,7	20,1	15,5	49,9	365,4
Cene na drobno	3,8	4,2	13,0	7,7	21,6	20,6	49,8	402,3
Realni osebni dohodki		11,2	5,3	3,9	-0,6	0,1	-1,0	-7,3

Slika 3: Gospodarski razvoj Slovenije.

Gospodarsko krizo so opisovali tudi različni časopisi. Naš čas je o padcu življenjskega standarda zapisal: »Težki časi so. Vsi to vemo. Vsi tudi vemo, da tako naprej ne moremo več. Vemo, da moramo našo potrošnjo omejiti, jo obrzdati in prilagoditi zmožnostim, tistemu kar ustvarimo. Na to smo tudi pripravljeni (kar pogledjmo okoli sebe, kako potrpežljivo sprejemamo te in one ukrepe), tudi za voljo lastnih odrekanih, in to velikih. To pa ne pomeni, da bomo pristajali na čisto vse, na prav vse neumnosti, tudi na beraško palico, ki se ji strahovito hitro približujemo. Mora naša generacija zares prenesti vsa bremena preteklosti? Znašla se je v obupnem položaju, stanje pa se še kar naprej slabša.

O lastnem domu, tudi najskromnejšem, recimo 100 kvadratnih metrov, nikakor ni mogoče razmišljati. Življenjski stroški so poskočili, tako da je od plače težko kaj prihraniti, krediti pa so, joj groza, saj človek nanje niti pomisliti ne sme. Spomnim se, da sem se pred leti, na temle prostoru, zavzemal za revalorizacijo kreditov, ki je bila več kot potrebna, saj so mnogi bogateli na račun njih, vendar se mi, tako kot mnogim, niti sanjalo ni, da bomo šli na tem področju v takšne skrajnosti in skušali eni generaciji zaračunati kar največ starih grehov. Jasno je, da s takšno kreditno politiko nismo uspeli, saj kredite najema le še peščica posameznikov, in še to tistih, ki jih potrebujejo za dokončanje gradnje, začete pred leti. No, ja, bo rekel kdo, saj so tu še družbena stanovanja. Toda tudi do njih je vse težje priti, dosedanji model financiranja stanovanjske gradnje nas je pošteno lopnil po glavi, težko pa je zbrati tudi velik kupček samoudeležbe. Zdaj pa nam grozijo še ekonomske stanarine. Tudi zanje sem se osebno vedno zavzemal, vendar je tole, tehle 6 % tržne vrednosti stanovanja na leto, kar je zdaj predlagano, vendarle prehudu. Uspelo nam je »napihniti« cene na svetovno raven (plače pa zanje vse bolj zaostajajo) in te cene nam služijo tudi za izračun ekonomskih stanarin, ki se morajo, menijo v republiki, v tem letu več kot potrojiti (načrtovana visoka inflacija pri tem ni upoštevana). To pomeni, da bi znašala v Sloveniji povprečna stanarina v tem trenutku okoli 450 tisočakov. K temu je treba prišteti še ogrevanje, pa vodo, odvoz smeti, elektriko, pa smo že na povprečni slovenski plači. Kdo bo vse to ob nadaljnjem hitrem naraščanju življenjskih stroškov še zmožel, je očitno drugo vprašanje.

Vse to vodi seveda k skupnemu siromašenju, k enakosti v revščini, k uravnilovki, ki smo se je pri izplačevanju osebnih dohodkov sicer ubranili, na drugi strani pa na vseh koncih težimo k njej.«

Boris Zakošek

(Naš čas, let. 89, št. 1, str. 1)

Polemika se je pojavila tudi glede toplovodnega ogrevanja, katerega cena je naraščala. Naš čas je zapisal članek z naslovom: »Dražje toplovodno ogrevanje, Sonce greje resnično najceneje«. Dalje je zapisal:

»Takšna misel se človeku tudi nehote utrne ob novi ceni toplotne energije. To so prejšnji teden po burni razpravi potrdili delegati skupščine samoupravne komunalne interesne skupnosti.

Prav gotovo ni razveseljivo, ko se med dnevna poročila o stabilizacijskih ukrepih ter različnih prepotrebni omejitvah vrinejo tudi podražitve, ki so, kot je menil eden od delegatov na seji skupščine, komunalne interesne skupnosti, napad na življenjski standard. To zadnje je sicer resnična, vendar nekoliko poenostavljena trditev. Standard smo si namreč ogrozili že v prejšnjih letih, ko nismo resno upoštevali prejšnjih stabilizacijskih ukrepov. Tako sedaj le popravljamo zamujeno, cesto, tudi na račun nekoliko bolj bolečega soočenja s stvarnostjo.

Porast cen toplotne energije pa je pravzaprav zgolj posledica bistvenega povečanja cen premoga in električne energije. Tako se je spremenila tudi cena toplotne energije na TEŠ. Delovni organizaciji Toplovod Velenje ni preostalo drugega, kot da oblikuje nove prodajne cene toplotne oskrbe za letošnje leto. Te bodo za široko potrošnjo od aprila višje za skoraj 53 odstotkov. Za industrijsko potrošnjo pa nekaj nad 55 odstotkov. Ob tem bodo podražitev bolj občutili lastniki stanovanjskih hiš, saj bo tu cena višja za skoraj 78 odstotkov. Medtem ko bodo stanovalci v blokih plačali 48 odstotkov višjo ceno.

Kljub tem visokim cenam toplotne oskrbe pa je ta po trditvah delavcev Toplovoda med najnižjimi v Sloveniji. Omeniti velja tudi, da smo lani porabili za 10 odstotkov manj energije, kot smo načrtovali, in da je ta manjša poraba tudi posledica racionalnejšega razpolaganja s toplotno energijo.«

Boris Zakošek

(Naš čas, let. 80, št. 9, str. 5)

Iz člankov je razvidno, da so se s krizo srečevali tudi v Šaleški dolini.

Leta 1989 je imela Slovenija za 100 % in Hrvaška za 26 % višji proizvod na prebivalca kot Jugoslavija, medtem ko je imela Srbija za 8 %, Bosna in Hercegovina za 32 % in Kosovo za 75 % nižji družbeni proizvod na prebivalca od jugoslovanskega povprečja.

	1971–75	1976–80	1981–85	1986–90
Cene industrijskih izdelkov pri proizvajalcih				
Jugoslavija				
Slovenija	18,9	12,5	48,5	221,3
Cene na drobno				
Jugoslavija			48,5	378,2
Slovenija	20,0	18,2	48,9	314,7
Cene življenjskih potrebščin				
Jugoslavija				
Slovenija	20,5	19,2	48,3	316,3

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 1991, Statistični godišnjak Jugoslavije 1991

Slika 4: Povprečne letne stopnje rasti cen (v %)

2.5 Inflacija

Za 80. leta 20. st. je značilna visoka inflacija. V začetku 80. let je bila približno 45 %, sredi 80. let pa je narasla na 800 %. V drugi polovici 80. let je prerasla celo v hiperinflacijo, saj je narasla do 1300 %. Takrat beležimo največjo inflacijo v povojni zgodovini Jugoslavije. Do visoke inflacije je prišlo zaradi gospodarskih težav. Te so se kazale v zniževanju produktivnosti, neuspešnih investicijah in neustreznih gospodarsko-političnih ukrepih. Vlada je na eni strani poskušala stabilizirati inflacijo, na drugi pa je iskala pot za boljše gospodarjenje v podjetjih.

Obdobje inflacije delimo na dve večji obdobji. V prvem obdobju, to je v 70. letih 20. st., je bil čas velikega zadolževanja v tujini, velikih investicijskih projektov in izbruha tako imenovanih naftnih šokov zaradi izraelsko-egiptovske vojne leta 1973. Za to obdobje so značilni omejevanje porabe, zmanjševanja odtoka denarja v tujino in krčenje vseh oblik porabe. To obdobje je močno vplivalo na drugo obdobje inflacije (Fischer, 2005).

Drugo obdobje inflacije je trajalo od leta 1982 do 1988. V tem času je prišlo do devalvacije denarja oziroma padca vrednosti denarja. Zaradi tega so se zvišale cene življenjskim potrebščinam in znižale plače.

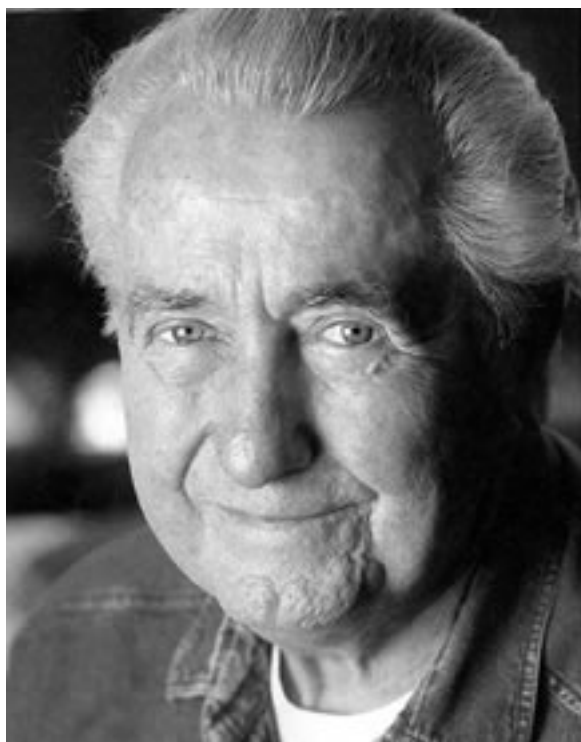
Leta 1988 je država ob podpori Mednarodnega denarnega sklada sprejel nov program, ki je omejil plače in posojila, odpravil nadzor nad cenami in devalviriral dinar. Ta program je bil neuspešen.

Na prehodu iz 80. v 90. leta so hoteli ustaviti še hiperinflacijo. V programu so določili tečaj dinarja glede na nemško marko v razmerju 1 : 7 in uvedli t. i. konvertibilni dinar, zamrznili so devizni tečaj, plače in cene za šest mesecev ter prepovedali zadolževanje.

Pobudnik tega programa rešitve inflacije je bil takratni predsednik vlade Ante Marković, ki je predsednik vlade je postal marca 1989. Decembra 1989 je v skupščini predstavil svoj program gospodarske stabilizacije, s katerim je skušal rešiti razpadajoče jugoslovansko gospodarstvo in pridobiti tuj kapital. Program, ki so ga podprle mednarodne finančne ustanove, je bil sprejet z vsesplošnim navdušenjem. Redka opozorila na nevarnosti v njem so bila povsem spregledana. Pod vplivom modernih teorij je skušal pretrgati inflacijska pričakovanja in ustvariti zaupanje. Temeljlil naj bi na restriktivni denarni in davčni politiki, liberalizaciji cen in trga, omejevanju rasti plač in fiksnem tečaju dinarja: 7 dinarjev za 1 nemško marko. Napake ob uvedbi programa so botrovale vse večjim neskladjem med njegovimi sestavinami. Sredi leta 1990 je postalo očitno, da je program propadel, saj je slonel še na fiksnem tečaju; precenjenost dinarja je uničevala izvoznike in umetno povečevala kupno moč domače valute, kar se je pokazalo zlasti v trgovinah sosednjih držav.

Samozavestni Marković, ki je bil prepričan, da se bodo z uspehom gospodarske reforme umirila tudi politična nasprotja, se ni hotel sprijazniti z očitnim neuspehom svojega programa in je vztrajal pri njem. Slovenska vlada je avgusta z Memorandumom o gospodarski politiki v preostalih mesecih leta 1990 zahtevala spremembe gospodarske politike in najavila lastno ukrepanje, s katerim se je jeseni 1990 začela gospodarsko

ločevati od Jugoslavije. Zvezna vlada je šele 1. januarja 1991 devalvirala dinar (na 9 dinarjev za marko), vendar je bilo to premalo in prepozno (Drnovšek M. s sod., 1995).

Slika 5: Ante Marković

Slika 6: "Markovičev denar" 10 milijard dinarjev

Slika 7: "Markovičev denar" 500 milijard dinarjev

2.6 Pojem gospodarske reforme

Gospodarska reforma pomeni spremembo načina gospodarjenja.

Jugoslovanska politična in ekonomska praksa za spremembe gospodarjenja do reforme leta 1988 ni uporabljala izraza reforma. S tem izrazom so se označevale spremembe v vodenju tekoče ekonomske politike, nujne zaradi neugodnih rezultatov gospodarjenja. Prva takšna reforma je bila leta 1961, tej pa je leta 1965 sledila velika gospodarska reforma. V ta okvir spadajo tudi številni ukrepi v stabilizaciji od leta 1980 dalje. Neugodni rezultati, s katerimi so se spoprijemale reforme, so bili predvsem inflacija, neskladne relativne cene ter primanjkljaj tekočega računa, ki je povečeval zadolženost v tujini. Zato so bili za te reforme najbolj tipični posegi: devalvacija denarja hkrati z omejevanjem uvoza (to naj bi odpravilo primanjkljaj oz. zagotovilo presežek), dvig splošne ravni cen ali t. i. reforma cen, potrebna zaradi podražitve uvoza in odprave relativno zaostajajočih cen (po navadi so bile to cene s področja energije, transporta, kmetijstva in stanovanjske politike), pa tudi omejevalna denarna politika, ki naj bi stabilizirala domače cene in preprečila nadaljnje podobne reforme. Ponavljanje le-teh kaže na njihovo neuspešnost; vzroke za to pa je treba iskati predvsem v tem, da so se omejevale na stabilizacijo in ustvarjanje denarja, niso pa umirjale avtonomnega naraščanja dohodkov na enoto produkta (Cvirn s sod. 1999).

V 90. letih 20. st. pa se kaže deflacija, kar je razvidno iz cene osnovnega življenjskega produkta – kruha, povzeto iz Našega časa.

»Štruca cenejša od 11,4 do 19,6 odstotka

Tako kot drugi slovenski peki so tudi izdelki iz programa Industrijske pekarnice v Titovem Velenju od torca cenejši v poprečju za 15 odstotkov oziroma od 11,4 do 19,6 odstotkov. Izdelki z nižjimi cenami so cenejši za manj, z višjimi cenami pa za več odstotkov.

Tako npr. stane 1,20 kg belega hleba namesto 13,40 dinarjev 11,30 dinarjev oziroma je cenejši za 19 odstotkov, za 0,60 kg belega posavskega sedaj potrošniki namesto prejšnjih 6,70 dinarjev plačajo 5,60 dinarjev (19,6 %), za 0,50 kg maščobnega je sedaj treba namesto 5,5 dinarjev odšteti 4,60 dinarjev. Cena pariške štruca je od torca dalje 3,50 dinarjev, prej 4,20 dinarjev. Pa še cene nekaterih drugih vrst kruha: rženi od 8,70 na 7,30 dinarjev, 1 kg koruznega od 11,40 na 9,60 dinar; 0,25 kg graham od 2,40 na 2 dinarja, 1,60 kg polbele štruca od 15,90 na 14,20 dinarjev. Najmanj se je pocenila štruca istrskega kruha, in sicer za 11,4 odstotke ali iz 7,80 na 7 dinarjev. Še vedno pa je ta najcenejši med belim kruhom.

Kaj pa osnovna vrsta kruha? Za 0,80 kg polbela štruca – potrošniki ji pravijo kar črna štruca, stane sedaj 6 dinarjev, prej 6,70 dinarjev.« (Naš čas, let. 90, št. 2, str. 1).

3 METODOLOGIJA

Pri raziskovanju smo si pomagali z različnimi metodami dela. Najprej smo predelali večino literature in časopisnih člankov, nato smo sestavili anketo, s katero smo želeli ugotoviti, ali določeni podatki iz literature res držijo. Želeli smo izvedeti kaj novega, kar bi nam pomagalo pri raziskovanju. V pomoč nam je bila tudi zgodovinska metoda.

Anketni vprašalnik je zajemal 13 vprašanj zaprtega tipa. Razdeljenih je bilo 150 anket, od tega vrnjenih 145 (96,7 %) in hkrati 145 veljavnih (100 %). Anketirali smo samo polnoletne osebe.

Pregledali smo tudi vse časopisne članke časopisa Naš čas od leta 1980 do 1991.

Spremembe vrednosti denarja smo iskali tudi med statističnimi podatki statističnega urada Republike Slovenije.

V veliko pomoč je nam bil tudi pogovor z g. Damijanom Kljajičem, g. Vinkom Mihelakom iz muzeja Velenje in bivšim profesorjem ekonomije g. Janezom Osetičem.

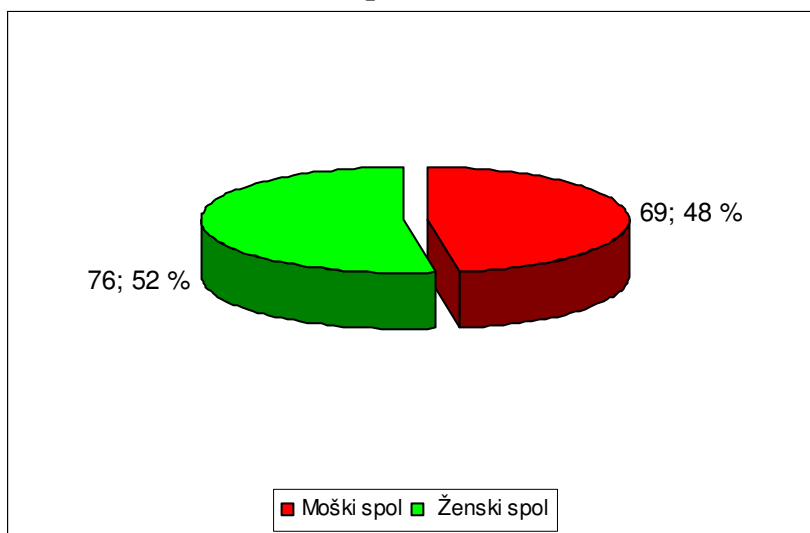
Zbrane podatke smo oblikovali in uredili v smiselno celoto.

4 IZSLEDKI IN RAZPRAVA

Odločili smo se tudi za metodo anketiranja, zato smo želeli, da bi bil naš vzorec čim bolj reprezentativen. Anketirali smo torej naključne polnoletne ljudi, ker spremembe vrednosti denarja nanje najbolj vplivajo.

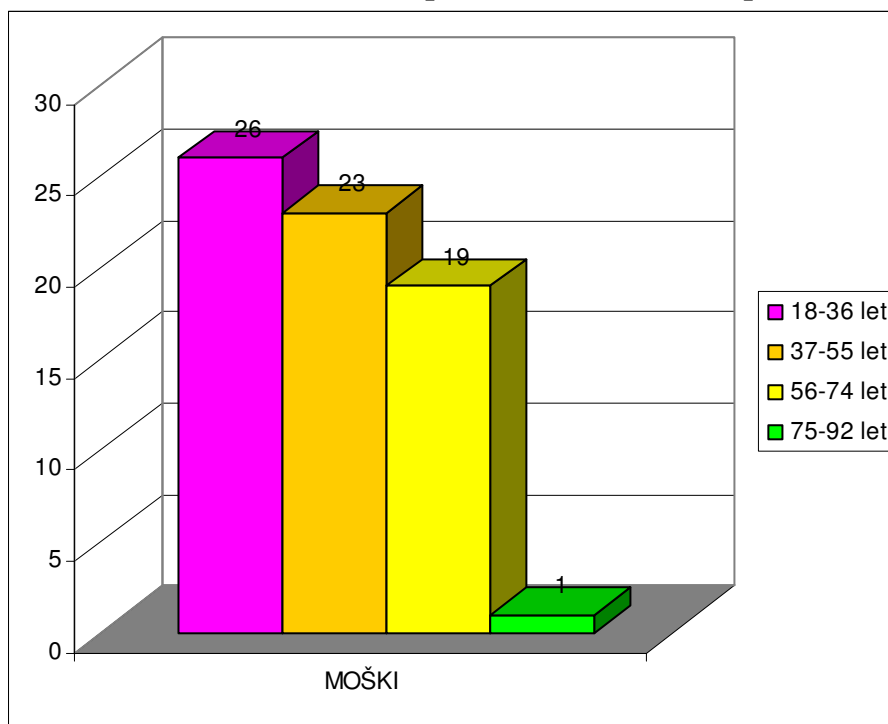
4.1 Pregled anketirancev

Graf 1: Spol anketirancev

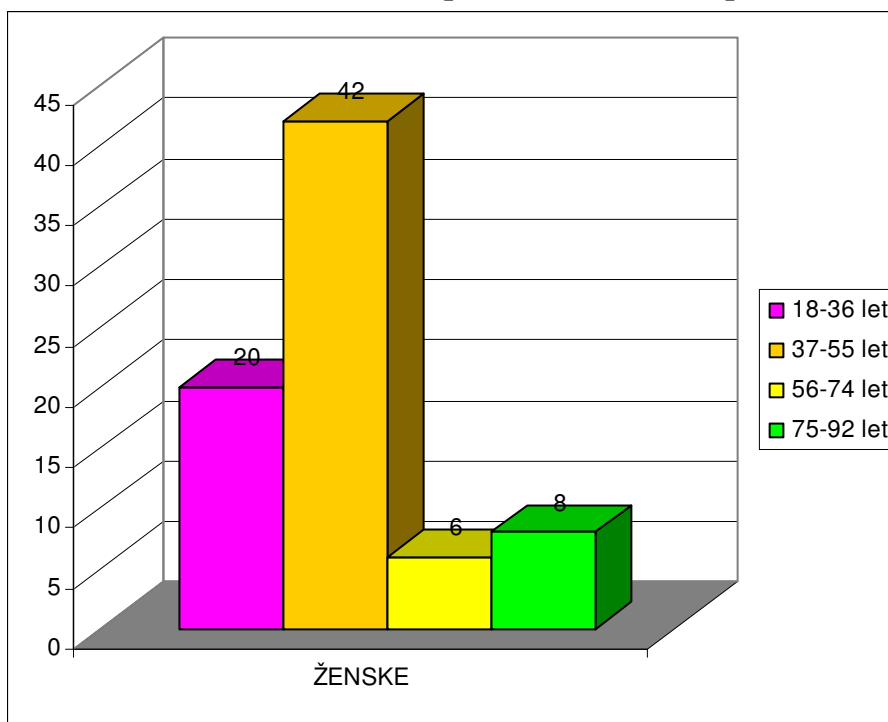
Pri anketi je sodelovalo 69 (48 %) moških in 76 (52 %) žensk od skupaj 145 anketirancev.

Graf 2: Starostne skupine anketirancev (m. sp.)

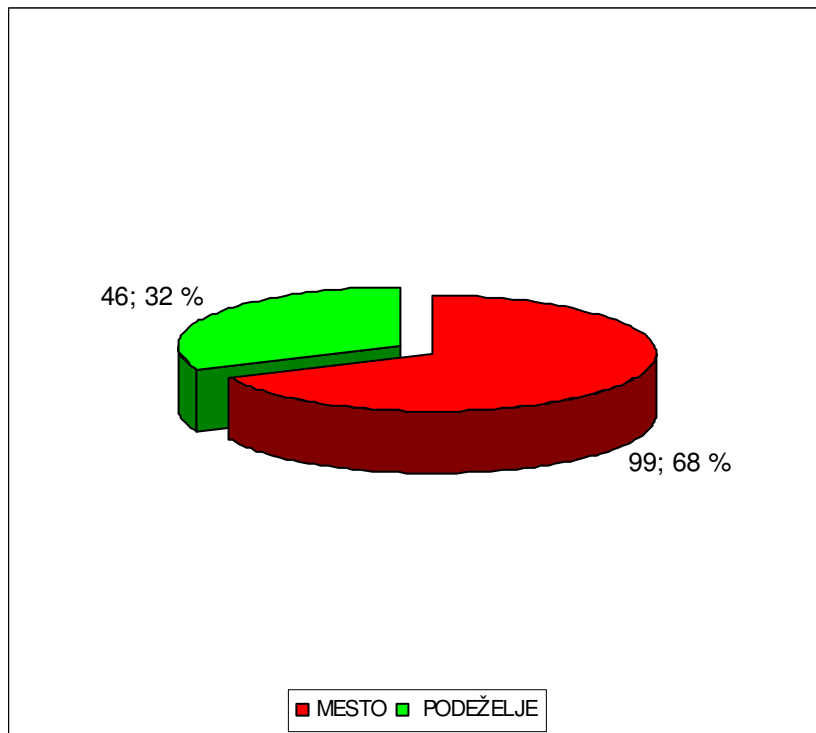
Pri anketi je sodelovalo največ moških, starih od 18 do 36 let, malo manj jih je bilo starih od 37 do 55 let, 19 od skupno 69 jih je bilo starih med 56 in 74 let, le eden anketiranec moškega spola je imel nad 75 let.

Graf 3: Starostne skupina anketirank (ž. sp.)

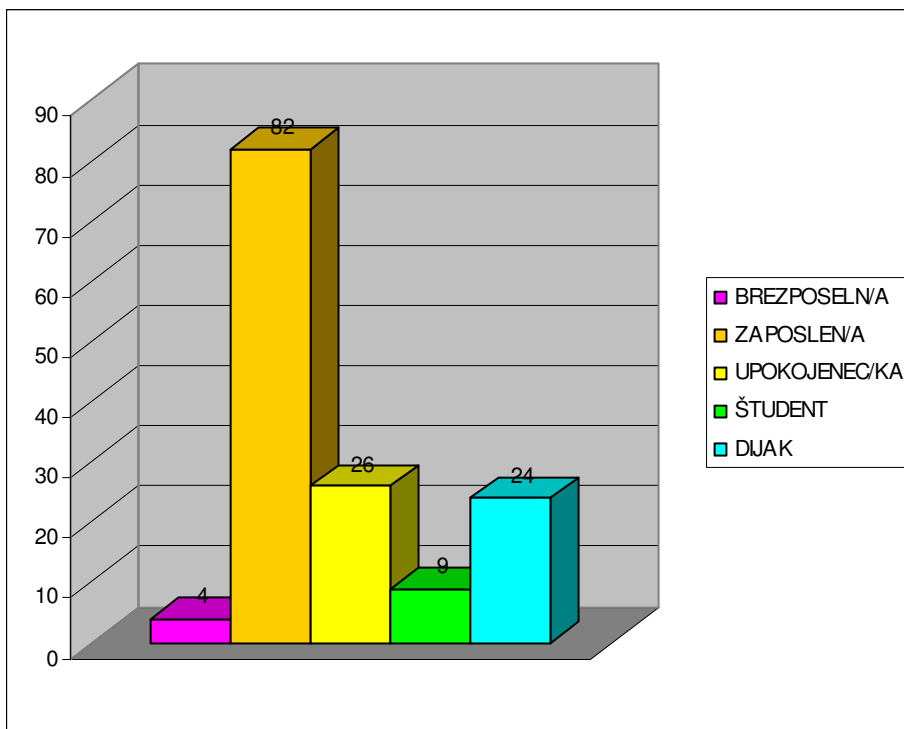
Od vseh anketirank jih je bilo največ starih med 37 in 55 let, malo več kot polovico manj je bilo anketirank, starih med 18 in 36 let, najmanj je bilo anketirank, starih med 56 in 74 let (6), 8 anketirank pa je preseglo 74 let.

Graf 4: Področje bivanja anketirancev

Polovica anket je bila razdeljenih na podeželju in polovica v mestu, a ker se določeni anketiranci v predmestjih smatrajo za prebivalce mesta, so to tudi obkrožili. Od vseh anketirancev jih tako 46 (32 %) biva na podeželju, 99 (68 %) pa v mestu.

Graf 5: Status anketirancev

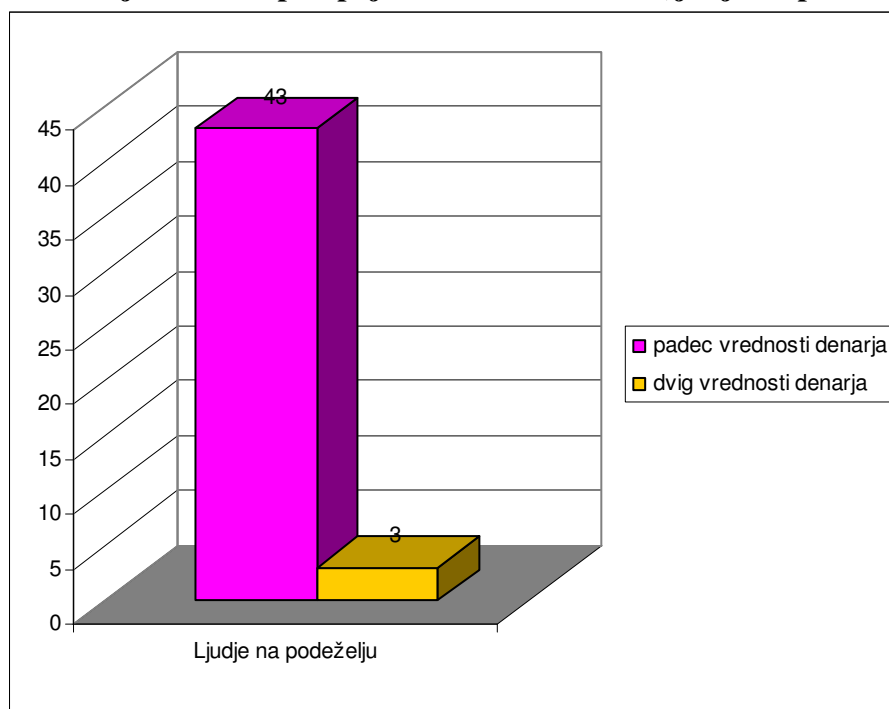
Od vseh anketirancev so bili 4 brezposelni, 82 je bilo zaposlenih, 26 upokojencev, 9 študentov in 24 dijakov. Ker so od vrednosti denarja najbolj odvisni zaposleni, je dobro, da je teh krepko čez polovico vseh anketirancev. To nam daje boljšo predstavo o anketi.

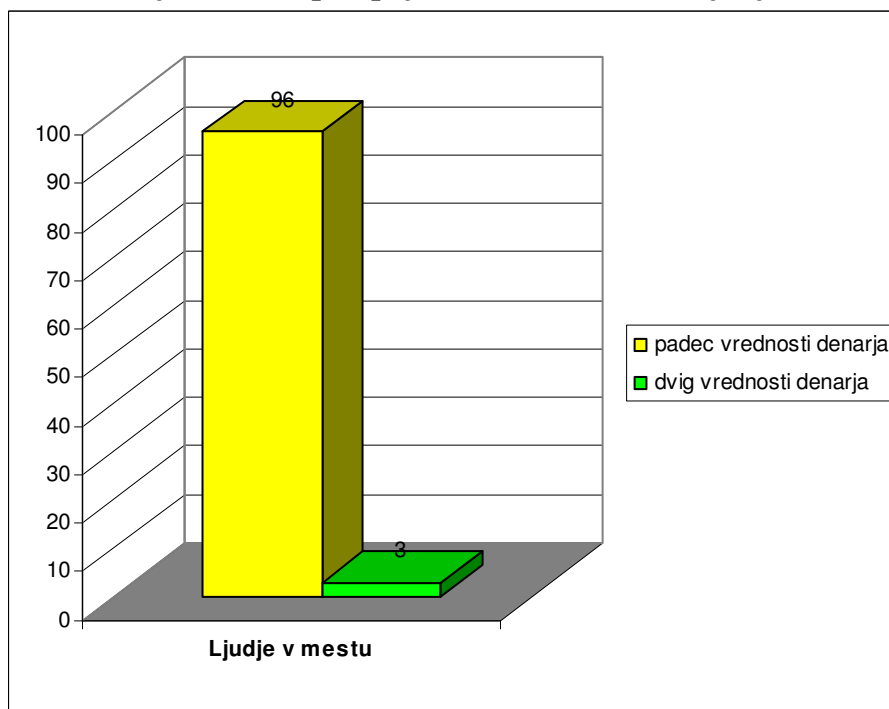
4.2 Anketna vprašanja in komentar odgovorov

4.2.1 Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA?

Graf 6: Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA? (ljudje na podeželju)

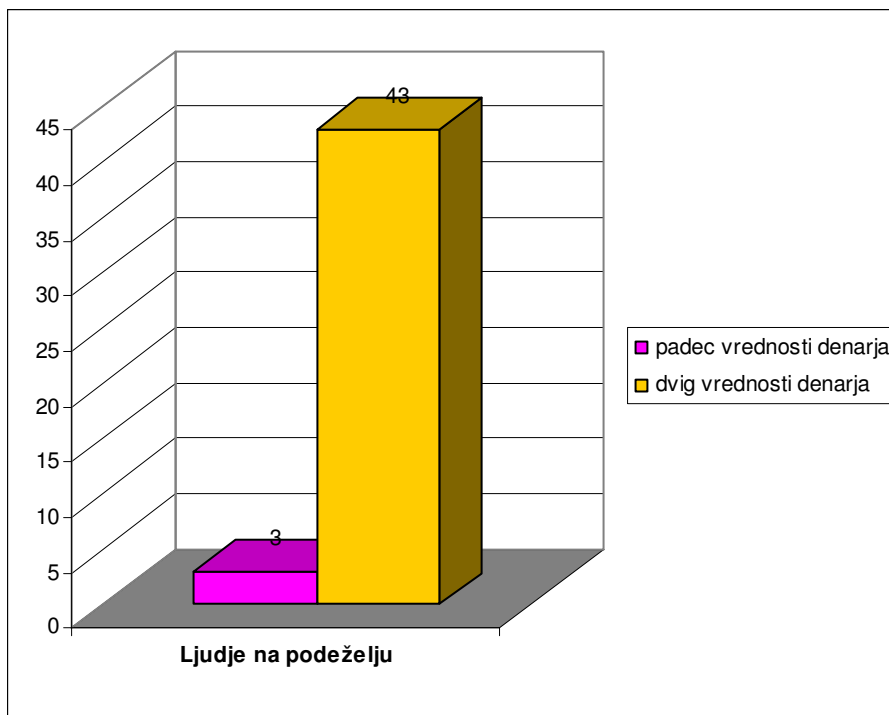
Graf 7: Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA? (ljudje v mestu)

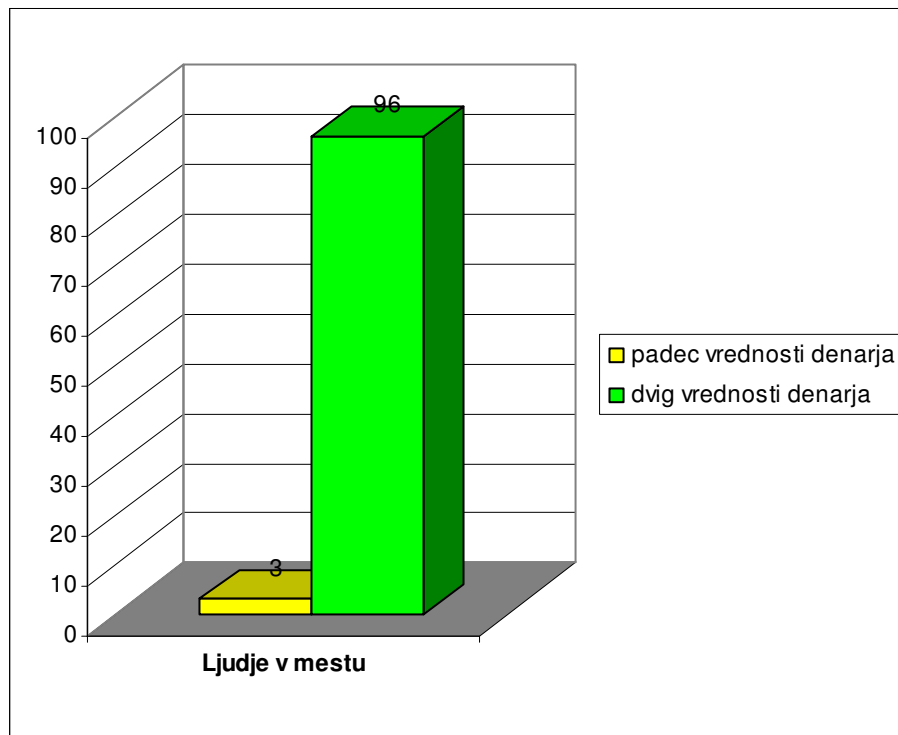
Anketiranci iz mesta in s podeželja so v večini obkrožili pravi odgovor (97 % in 93 %). Zanimivo je, da so tako ljudje v mestu kot ljudje na podeželju približno enako informirani o pomenu inflacije.

4.2.2 Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA?

Graf 8: Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA? (ljudje na podeželju)

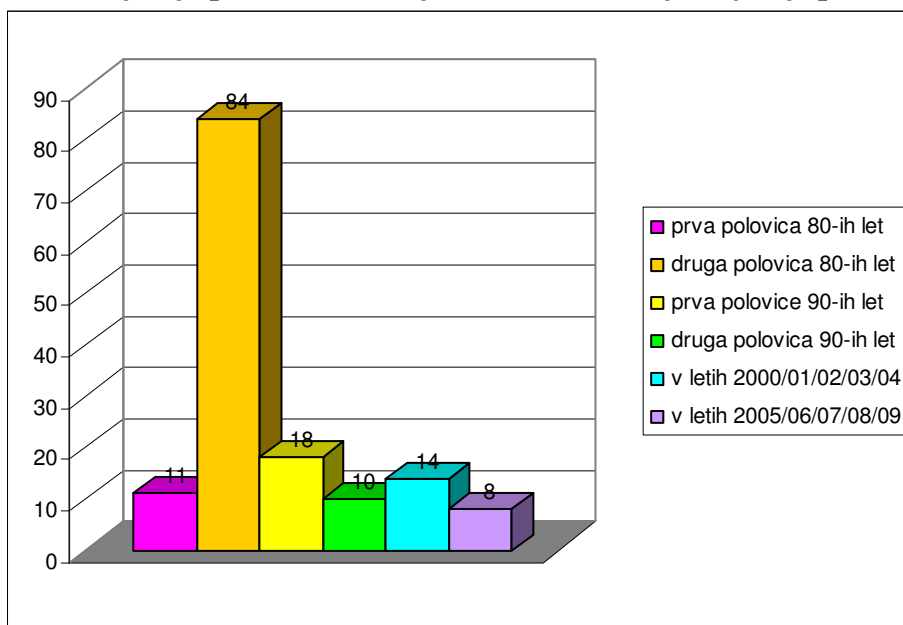
Graf 9: Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA? (ljudje v mestu)

Anketiranci iz mesta in s podeželja so v večini obkrožili pravilen odgovor (97 % in 93 %). Torej, če združimo obe vprašanji, lahko povzamemo, da so prebivalci Šaleške doline, tako v metu kot tudi na podeželju, dobro informirani o pojmu inflacija in deflacija.

4.2.3 Kdaj se je po vašem mnenju vrednost denarja najbolj spreminjala?

Graf 10: Kdaj se je po vašem mnenju vrednost denarja najbolj spreminjala?

Anketiranci so kar 84-krat (58 %) obkrožili odgovor »druga polovica 80. let«, kar je dovolj, da lahko rečemo, da več kot polovica anketirancev ve, kdaj so bile spremembe vrednosti denarja najvišje. Ne smemo pa zanemariti dejstva, da so nekateri anketiranci obkrožili tudi druge možne odgovore. To nam pove, da je bila inflacija in deflacija stalno prisotna.

Tabela 1: Odgovori moških

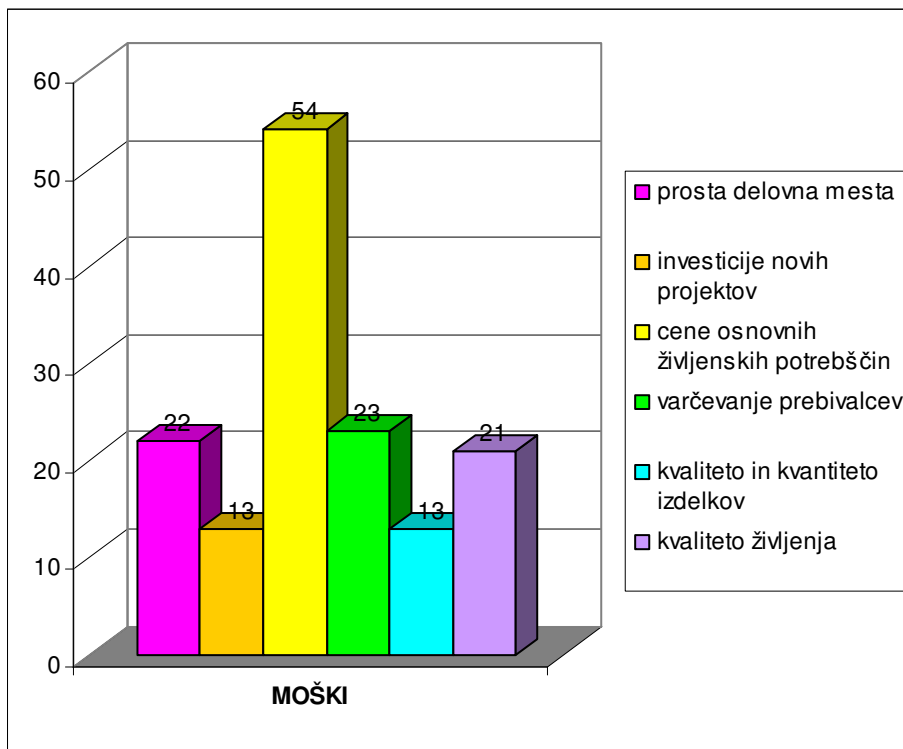
Prva polovica 80. let	5-krat obkroženo
Druga polovica 80. let	39-krat obkroženo
Prva polovica 90. let	9-krat obkroženo
Druga polovica 90. let	6-krat obkroženo
V letih 2000/01/02/03/04	7-krat obkroženo
V letih 2005/06/07/08/09	3-krat obkroženo

Tabela 2: Odgovori žensk

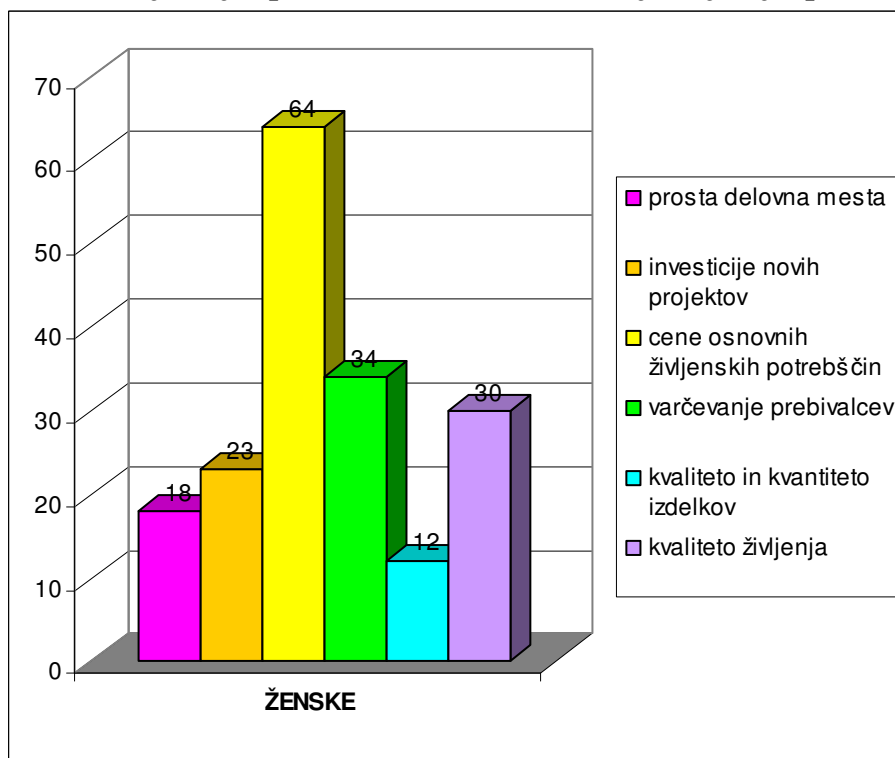
Prva polovica 80. let	6-krat obkroženo
Druga polovica 80. let	45-krat obkroženo
Prva polovica 90. let	9-krat obkroženo
Druga polovica 90. let	4-krat obkroženo
V letih 2000/01/02/03/04	7-krat obkroženo
V letih 2005/06/07/08/09	5-krat obkroženo

4.2.4 Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv?

Graf 11: Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv? (m. sp.)

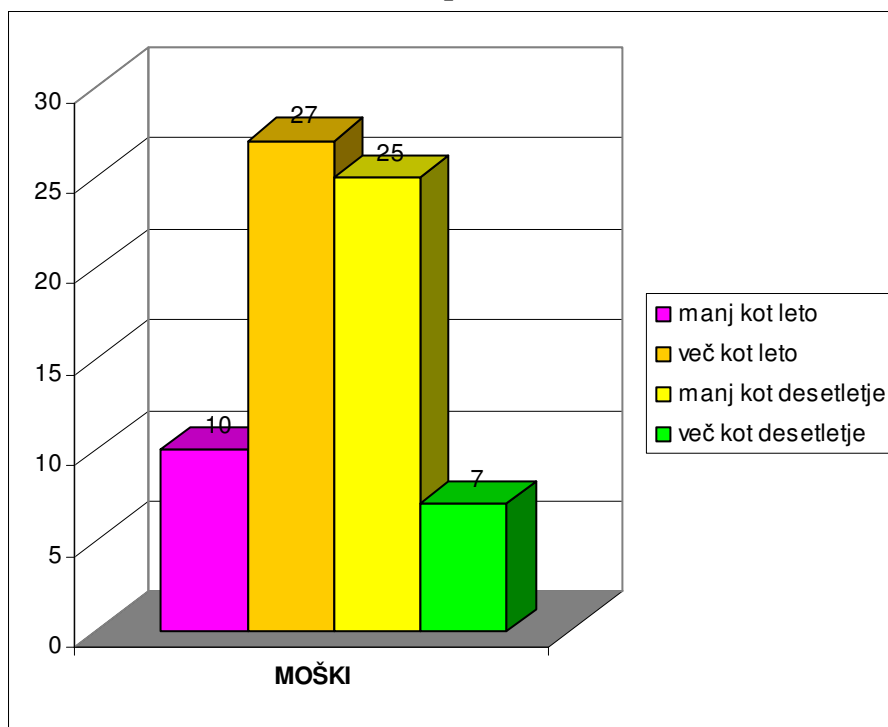
Graf 12: Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv? (ž. sp.)

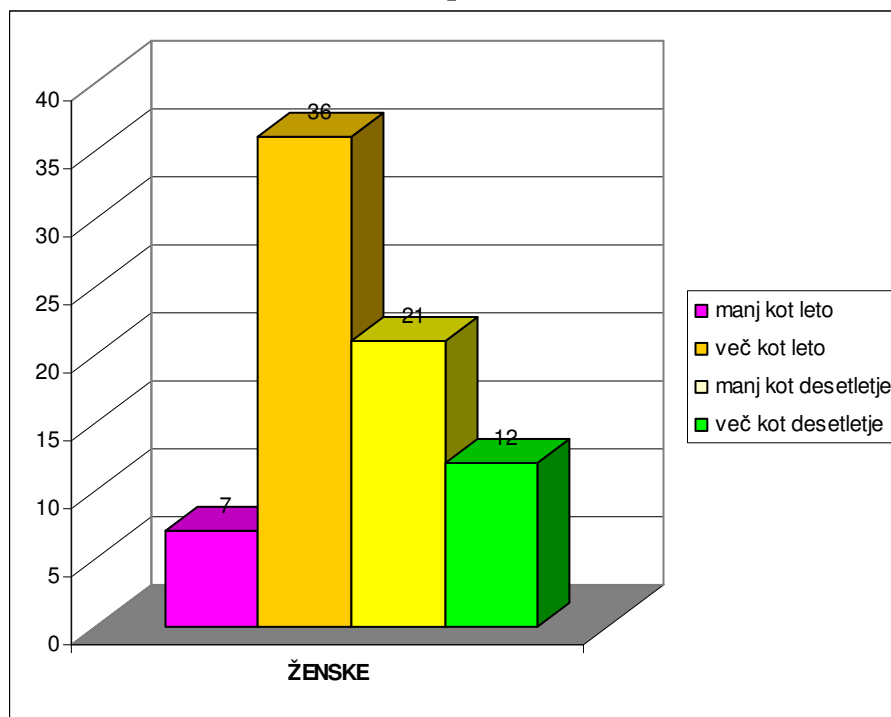
Pri tem vprašanju so anketiranci lahko obkrožili več možnih odgovorov. Anketiranci obeh spolov menijo, da imajo spremembe vrednosti denarja največji vpliv na cene osnovnih življenjskih potrebščin (obkrožilo 81 % vseh anketirancev). Menijo tudi, da ljudje zaradi inflacije bolj varčujejo. Tudi kvaliteta življenja je s tem močno povezana. Mnenje nekaterih pa je, da inflacija in deflacija vplivata tudi na prosta delovna mesta, investicije novih projektov in kvaliteto ter na kvantiteto izdelkov.

4.2.5 Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacije?

Graf 13: Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacije? (m. sp.)

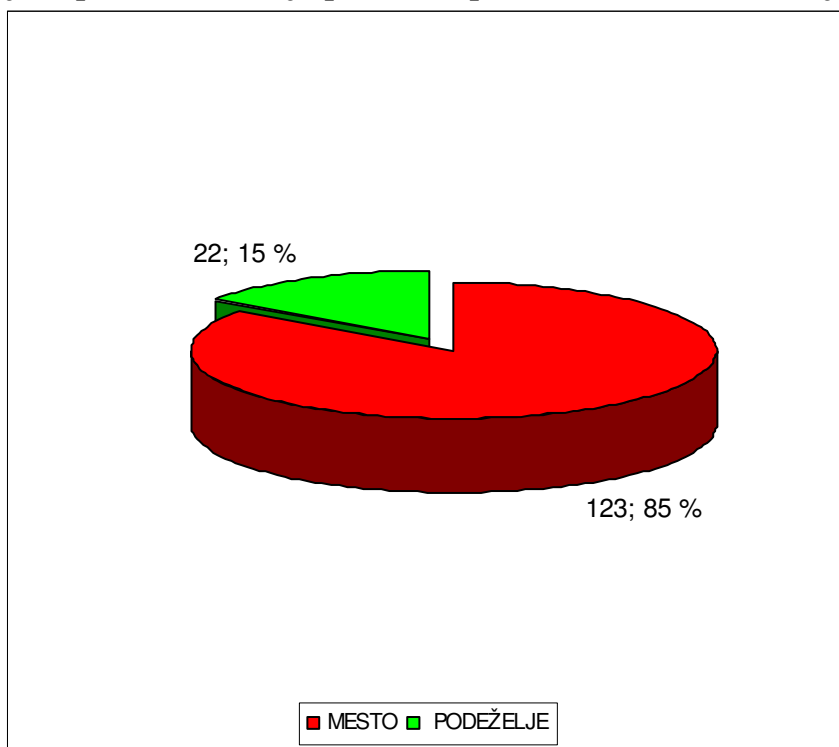
Graf 14: Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacija? (ž. sp.)

Tako moški kot tudi ženske anketiranke menijo, da se posledice inflacije in deflacije čutijo več kot eno leto (40 % moških in 47 % žensk), ampak manj kot desetletje (36 % moških in 28 % žensk). Nekateri menijo, da se posledice čutijo tudi manj kot leto in več kot desetletje.

4.2.6 Kje so po vašem mnenju posledice sprememb vrednosti denarja močnejše?

Graf 15: Kje so po vašem mnenju posledice sprememb vrednosti denarja močnejše?

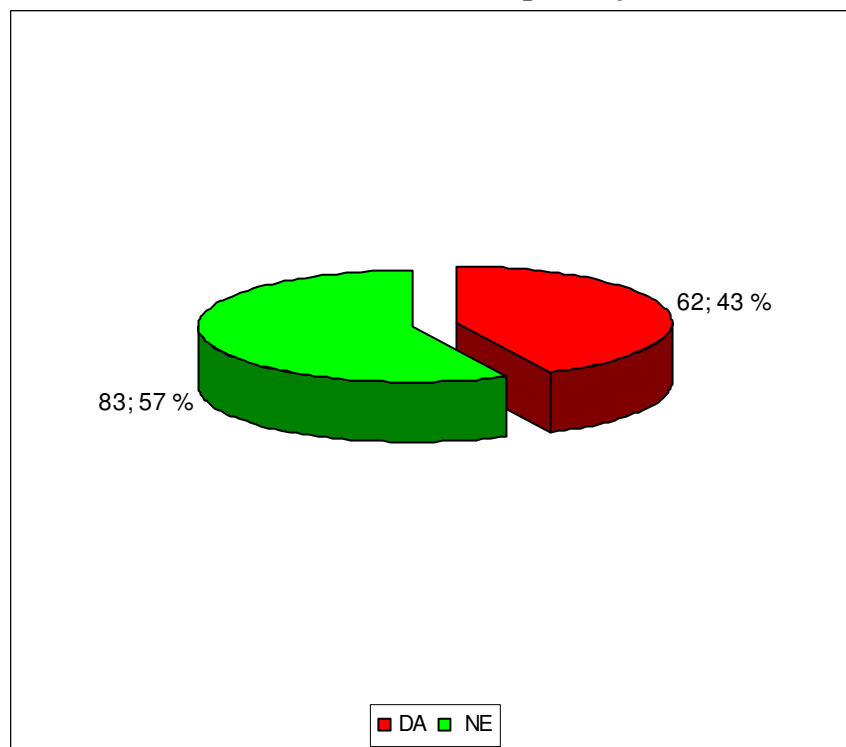

Vprašanje se na prvi pogled zdi malo nesmiselno, saj je mnenje marsikoga, da so posledice inflacije in deflacije enake tako v mestu kot na podeželju. A če pomislimo, da se cene hrane in živil v trgovinah zvišajo za npr. 100 %, bodo ljudje v mestu prisiljeni kupovati le te, medtem ko si na podeželju lahko ljudje nekaj pridelajo tudi sami. Prav tako anketiranci menijo, da so posledice sprememb vrednosti denarja močnejše v mestu (85 %) kot na podeželju (15 %).

4.2.7 Ali menite, da imajo ljudje v Šaleški dolini dovolj znanja oz. vednosti o osnovnih ekonomskih vprašanjih?

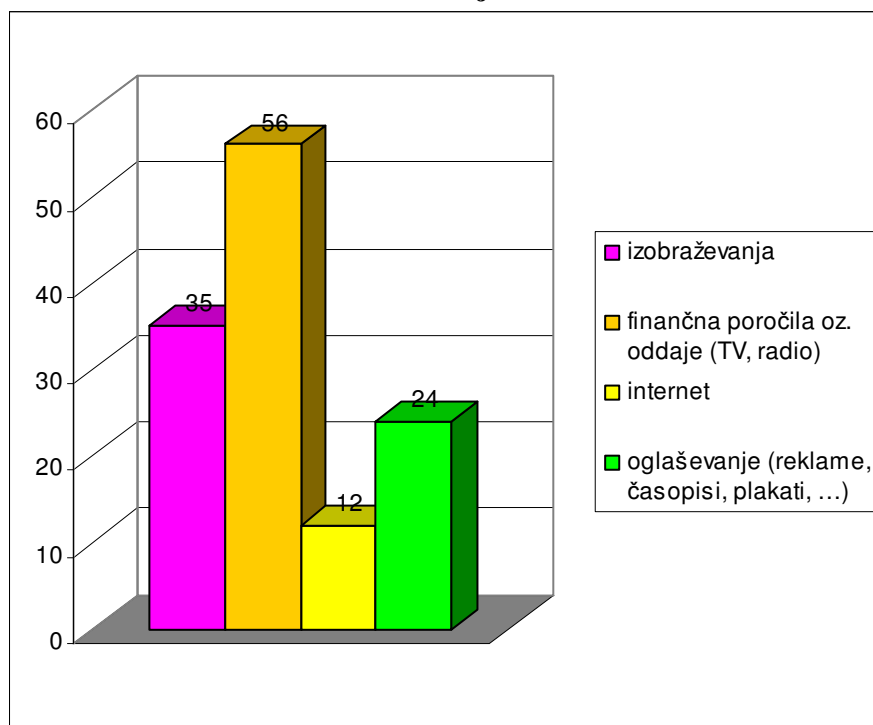
Graf 16: Ali menite, da imajo ljudje v Šaleški dolini dovolj znanja oz. vednosti o osnovnih ekonomskih vprašanjih?

Anketiranci menijo, da ljudje nimajo (57 %) dovolj znanja oz. vednosti o osnovnih ekonomskih vprašanjih. Ostalih 43 % anketirancev pa meni, da imajo dovolj znanja oz. vedenja. Kar kaže, da ljudje premalo poznajo že osnovne ekonomske pojme, vzrok za to pa je mogoče, da ljudje pojme razumejo bolj s konkretnimi primeri in v konkretnih življenjskih situacijah.

4.2.8 Če »NE«, kaj bi po vašem mnenju pripomoglo k boljšemu znanju in vednosti ljudi?

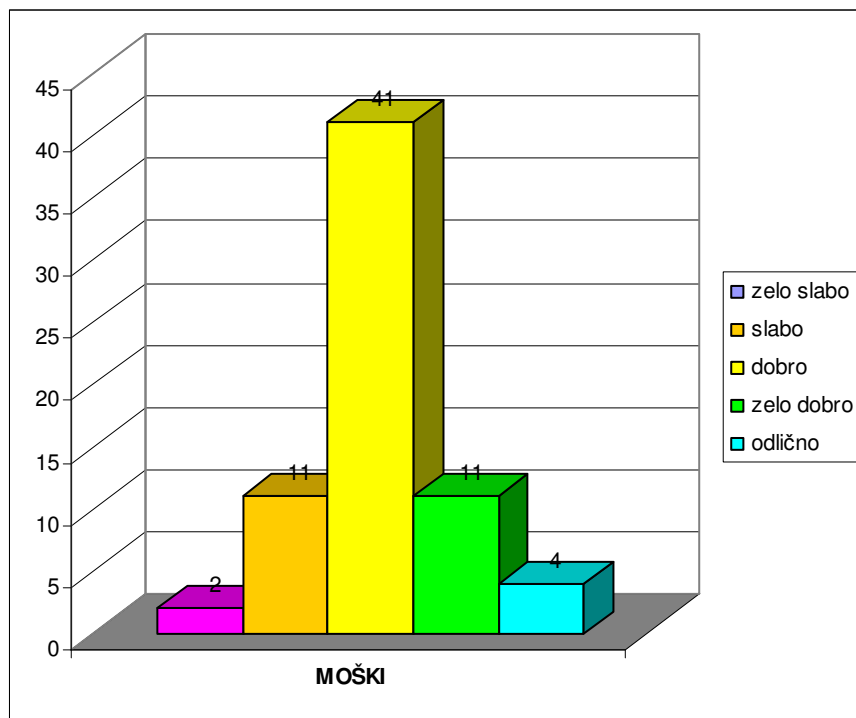
Graf 17: Če "NE", kaj bi po vašem mnenju pripomoglo k boljšemu znanju in vednosti ljudi?

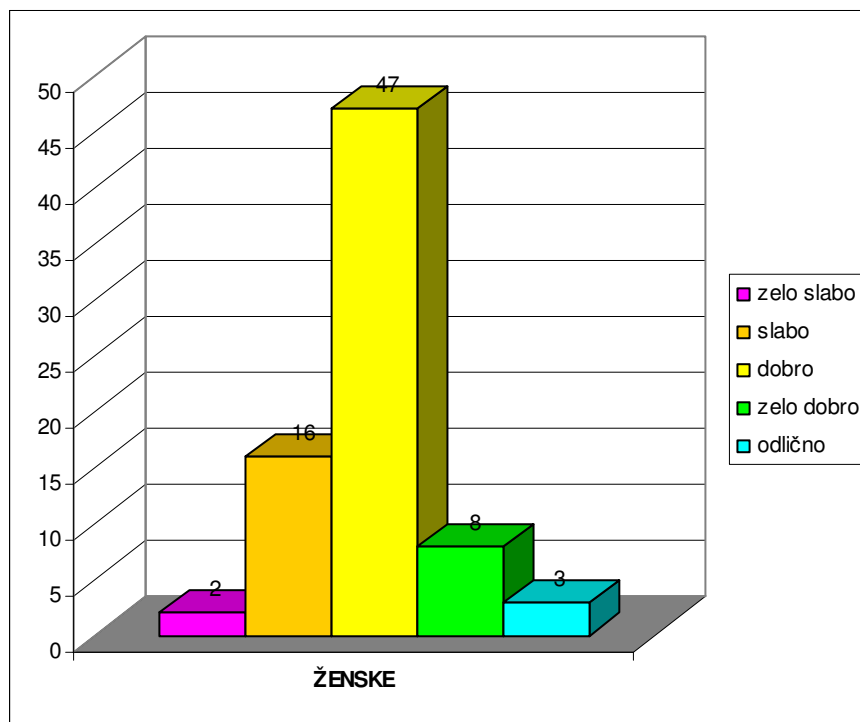
Anketiranci so lahko pri tem vprašanju obkrožili več možnih odgovorov. Največkrat so izbrali odgovor »finančna poročila oz. oddaje (56)«, nekaj jih meni, da bi morda dodatno izobraževanje pripomoglo k boljšemu znanju in vedenju. Na tretjem mestu je oglaševanje (24) na zadnjem pa internet (12). Zanimivo je, da je internet na zadnjem mestu, saj vedno več ljudi praktično ne preživi dneva brez interneta.

4.2.9 Kakšno je vaše poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (inflacija, deflacija, hiperinflacija ...)?

Graf 18: Poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (m. sp.)

Graf 19: Poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (ž. sm.)

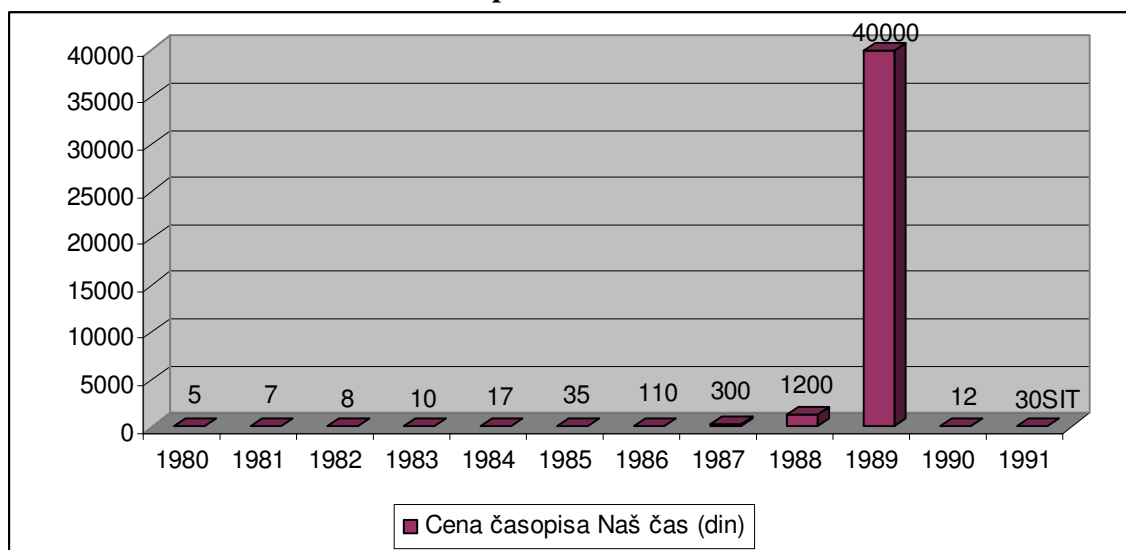
Zadnje vprašanje smo postavili, da bi izvedeli mnenje ljudi o njihovem poznavanju osnovnih ekonomskih pojmov in vprašanj. Moški in ženske so v veliki večini obkrožili, da je njihovo znanje »dobro«. Zelo malo je bilo tistih, ki menijo, da je njihovo znanje »odlično«, še manj pa je tistih, ki menijo, da je njihovo znanje »zelo slabo«. Torej je njihovo znanje oz. védenje v zlati sredini.

4.3 Razprava

Raziskovanja smo se lotili s pregledom zgodovinske literature. Pregledali smo večino knjig, povezanih z gospodarsko zgodovino v Jugoslaviji, Sloveniji in Šaleški dolini. Iz literature smo izvedeli, da je imela Jugoslavija po ustavi leta 1974 federativno ureditev. Jugoslavijo je sestavljalo šest republik in dve pokrajini. Med njimi je bila tudi Slovenija, ki je bila gonilna sila jugoslovanskega gospodarstva, zato je nosila največje breme pri polnjenju državne blagajne in oskrbe ostalih republik z različnimi izdelki. Od leta 1976 je v Jugoslaviji veljal zakon o združenem delu, ki je zagovarjal skupne interese države in ne nacionalnih interesov posameznih republik. Tako naj bi vse republike in pokrajini prispevale enak delež k skupnemu gospodarstvu. Vendar ni bilo tako, saj je Slovenija morala prevzeti največji delež državnega gospodarstva. Po letu 1976 je bilo slovensko gospodarstvo organizirano v TOZD-e in SOZD-e. Večino časa so namenili organizaciji in načrtovanju proizvodnje, ne pa delu, zato je padala delovna storilnost. To je povzročilo nižjo proizvodnjo, kar je vodilo v gospodarsko krizo. Zato je jugoslovansko gospodarstvo v 80. letih 20. stoletja zajela velika kriza.

Poleg tega se je Jugoslavija preveč zadolževala v tujini. Zaradi finančnih težav ni mogla plačati niti glavnice kredita, kaj šele obresti. Posojil ni bila zmožna vračati, zato so jih tuje banke ukinile. Zaradi gospodarske krize je prišlo do padca vrednosti denarja oziroma inflacije. Sprva manjša inflacija je kmalu prerasla v hiperinflacijo, kar je vodilo v zvišanje cen in pomanjkanje osnovnih življenjskih potrebščin. Plače delavcev so zamrzili in ponekod celo zmanjšali. Tako je prišlo v Sloveniji do velikega pomanjkanja osnovnih življenjskih potrebščin in proizvodov. Inflacijo in gospodarsko krizo so hoteli ustaviti z zakonom o združenem delu in zmanjšanjem porabe državljanov, vendar neuspešno.

Graf 20: Cene časopisa Naš čas od leta 1980 - 1991

Da je bila inflacija v Šaleški dolini v 80. letih 20. stoletja resnično prisotna, smo opazili med prebiranjem člankov časopisa Naš čas. Na začetku desetletja je bila cena 5 dinarjev in se je vsako leto višala. Ob koncu leta 1989 je dosegla kar 40000 dinarjev, leto kasneje pa je

cena padla na 12 dinarjev. Na primeru smo se prepričali kako velika je bila sprememba cene časopisa Naš čas v času inflacije.

Zadnji poskus rešitve gospodarske krize se je pojavil leta 1989, ko je takratni predsednik vlade Ante Marković uvedel nov monetarni sistem. V Jugoslaviji so začeli uporabljati t. i. konvertibilni dinar, katerega menjava z marko je bila 1 : 7. Tudi ta reforma ni prinesla rešitev in Jugoslavija je tonila v propad.

Ker je imela Šaleška dolina v Sloveniji velik gospodarski pomen, je inflacija zelo vplivala tudi na njo. V tem času so v Šaleški dolini propadla pomembna podjetja: Elektronika Velenje, ESO Oprema, Sipak, Gorenje Comerc ... To je močno vplivalo na prebivalce Šaleške doline. Zanimalo nas je, kako?

V časopisnih člankih smo prebrali, da so se v gospodarski krizi in posledično inflaciji višale cene stanarin. Poleg stanarin so rasle cene komunalnih storitev, električne energije, ogrevanja in oskrbe z vodo. Poleg tega je prišlo velikokrat tudi do redukcije električne energije. S tem je hotela država varčevati. primanjkovalo je tudi goriva, zato so oblasti uvedle projekt »par–nepar«, kar pomeni, da so bili točno določeni dnevi, kdaj se lahko nekdo vozi z avtomobilom – glede na registrsko številko.

Z anketiranjem prebivalcev Šaleške doline smo želeli izvedeti, kje so bile posledice inflacije večje oz. bolj problematične. Z anketo smo potrdili našo 2. hipotezo, torej da je imela inflacija večji vpliv na ljudi, ki so živeli v mestu, kot na ljudi iz podeželja. Vzroke lahko iščemo v dejstvu, da so se cene živil v trgovinah višale ali ljudje celo niso imeli možnosti kupiti živil zaradi pomanjkanja, medtem ko so si ljudje na podeželju nekatera živila lahko sami pridelali in tako prihranili denar.

Zanimalo nas je tudi, kdaj je bila inflacija na višku. V anketi smo ljudem pripravili časovni pregled, v katerem so lahko izbrali čas (po njihovem mnenju) najmočnejše inflacije. Rezultati so pokazali, da je bila po mnenju anketirancev inflacije najmočnejša v drugi polovici 80. let, kar smo potrdili tudi s prebiranjem literature. S tem smo delno potrdili našo 3. hipotezo, saj je bila najvišja inflacija v drugi polovici 80. let in ne celotno desetletje.

Pri analizi anketiranja smo anketirance razdelili po spolu in primerjali, kateri spol ima več znanja oziroma védenja o osnovnih ekonomskih pojmi in vprašanjih. Z rezultati anketiranja smo ovrgli 4. hipotezo, ki pravi, da imajo ženske več znanja oziroma védenja o osnovnih ekonomskih pojmi in vprašanjih. Ugotovili smo, da razlik med spoloma v poznavanju ekonomskih pojmov ni, saj se je inflacija dotaknila vsakega državljana. Zanimivo je, da kljub večjemu številu ekonomistk kot ekonomistov celotna populacija pozna osnovne ekonomske pojme in vprašanja.

Leta 1991 se je Slovenija osamosvojila. S tem se je tudi zamenjala valuta. Iz literature smo izvedeli, da je bil tečaj dinarja proti tolarju 1 : 1. Rezultati anketnega vprašalnika so pokazali, da le 12 % anketirancev meni, da bi lahko na inflacijo vplivala tudi menjava valut. Ta torej ni vplivala na inflacijo in tako smo ovrgli 1. hipotezo.

Inflacija je torej močno vplivala na prebivalce Šaleške doline. Zanimalo nas je, kje je bila inflacija najbolj občutna. Tako moški kot ženske menijo, da sta inflacija ter deflacija najbolj vplivni na njihovo življenje pri cenah osnovnih življenjskih potrebščin. S tem se je tudi spremenila kvaliteta življenja. Viri pravijo, da med gospodarsko krizo niso imeli možnosti kupiti niti olja, toaletnega papirja, kave ipd. zaradi pomanjkanja. Zato so bili prisiljeni kupovati osnovne življenjske potrebščine v tujini. Vzrok visokih cen izdelkov lahko torej najdemo zaradi pomanjkanja le-teh. S tem smo potrdili našo 5. hipotezo.

Z raziskovalno nalogo smo se veliko naučili. Izvedeli smo veliko novih in zanimivih dejstev. Raziskovalna naloga še vedno odpira nekaj vprašanj. Znan slovenski pregovor pravi, da se iz napak največ naučimo. Sprašujemo se, kaj smo se naučili iz gospodarske krize v 80. letih 20. stoletja, da se je napaka ponovila oz. ponovno pojavila danes.

5 SKLEPI

Z raziskovalno nalogo smo ugotovili, da ljudje v Šaleški dolini vedo, kaj je inflacija in kaj deflacija. Ker smo anketirali samo polnoletne osebe, je bila večina teh v času najvišje inflacije v svojih najboljših letih. Prav gotovo so jim v spominu ostale gromozanske številke cen osnovnih življenjskih potrebščin, ki so iz dneva v dan samo še naraščale, in pomanjkanje le teh. Da so si ta leta zapomnili, so nam pokazali rezultati anket, saj je velika večina anketirancev vedela, kdaj so bila leta, ko se je vrednost denarja najbolj spreminjala. Mnenje anketirancev je, da ljudi v mestu inflacija bolj prizadene kot ljudi na podeželju, kar je tudi res. Ljudje v mestih so veliko bolj odvisni od cen hrane kot ljudje na podeželju, ki si lahko določena živila tudi sami pridelajo. Mnenje anketirancev je bilo tudi, da ljudje v Šaleški dolini nimajo dovolj znanja oziroma védenja o osnovnih ekonomskih pojmih. Najverjetneje jih to kompleksno področje ne zanima. Če nas starejši s kakšnimi pomembnimi stvarmi že v mladosti ne znajo dobro motivirati, jih enostavno ne bomo poslušali in tudi čez nekaj let, ko bomo od teh reči zelo odvisni, še vedno ne bomo kaj dosti vedeli o njih, ker nas ne bodo zanimale. Zanimive oddaje oziroma poročila na radiu ali televiziji bi lahko prebudila to zanimanje tudi za ekonomska vprašanja v nas, anketiranci pa so tudi podobnega mnenja. Svoje znanje o tej vrsti problematike so največkrat ocenili z »dobro«, torej poznajo osnovne ekonomske pojme, toda ko postane stvar bolj zapletena, se enostavno izgubijo v gori besed in podatkov. Kako dolgo si bomo še zatiskali oči in sami sebe prepričevali, da se nas te stvari ne tičejo? Ljudje v poznih 80. letih 20. stoletja so se soočali z ogromnim številom težav, povezanih z denarjem, ki sta jih povzročila neodgovornost in neizobraženost. Stvari so se do danes že zelo izboljšale. Ampak kot vemo, nič ni večno in naslednja velika inflacija bo slej ko prej tu. To je le še vprašanje časa.

6 POVZETEK

Za raziskovalno nalogo s področja zgodovine, z naslovom **Inflacija in deflacija v Šaleški dolini**, smo se odločili iz radovednosti in želje, da bi izvedeli, kako so spremembe vrednosti denarja vplivale na življenje in življenjski standard ljudi v Šaleški dolini.

Osredotočili smo se na inflacijo v osemdesetih letih 20. stoletja. V tem času je bila inflacija najizrazitejša in je močno vplivala na življenje prebivalcev Šaleške doline.

Viri pričajo, da je do inflacije prišlo zaradi takratnega političnega sistema in slabega gospodarjenja v Jugoslaviji. Ta je bila po 2. svetovni vojni razdeljena na republike. Ena od teh je bila Slovenija in s tem v njej Šaleška dolina s svojimi podjetji, ki so prispevala velik delež k takratnemu gospodarstvu. Gospodarstvo v Jugoslaviji je bilo neenakomerno porazdeljeno. Slovenija je bila republika, v kateri je bilo gospodarstvo dobro razvito, medtem ko v večini drugih republik ni bilo. Zato je bila prav Slovenija ena od gonilnih sil Jugoslavije v gospodarstvu. Iz literature smo izvedeli, da je bil to tudi eden od razlogov, da se je Slovenija odločila za odcepitev od Jugoslavije.

Pri raziskovanju smo si pomagali z različnimi hipotezami in metodami. Na osnovi anketiranja smo ugotovili, da prebivalci Šaleške doline poznajo osnovne ekonomske pojme, kot so inflacija, deflacija ter gospodarska kriza, s katerimi so se srečevali v osemdesetih letih dvajsetega stoletja. Prišli smo tudi do spoznanja, da je bila inflacija bolj izrazita v mestih (84,8 %) kot na podeželju (15,2 %). Vzrok za to je bil padec vrednosti denarja, ki je močno vplival na cene osnovnih življenjskih potrebščin.

Mnogi viri in literatura potrjujejo naše raziskave in upamo, da bo raziskovalna naloga služila kot pomoč pri razvoju Šaleške doline.

7 ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujemo mentorici Petri Mastnak, prof. za pomoč, usmerjanje, vzpodbudo, napotke in vodenje pri opravljanju raziskovalne naloge.

Zahvaljujemo se tudi ga. Sandri Dostal, prof., ki nam je pomagala in dala napotke na začetku raziskovanja, ter ga. Alenki Šalej, prof., ki je nalogo lektorirala. Zahvaljujemo se tudi razredničarki dr. Sonji Hudej za pomoč in razumevanje pri opravljanju raziskovalne naloge.

Hvala tudi vsem anketirancem, ki so izpolnili anketni vprašalnik in nam tako zelo pripomogli pri samem raziskovanju.

Iskrena hvala tudi staršem za vzpodbudo in pomoč pri delu.

8 PRILOGE

8.1 Anketni vprašalnik

ANKETA

Pozdravljeni!

Smo Vid Delopst, Katja Šopar in Tim Golavšek, dijaki Gimnazije Velenje in v letošnjem šolskem letu delamo raziskovalno nalogo o posledicah inflacije ter deflacije v Šaleški dolini. Anketa je anonimna, rezultati bodo uporabljeni izključno za potrebe raziskovalne naloge.

1. Spol. *Obkrožite odgovor!*

MOŠKI

ŽENSKI

2. Starostna skupina. *Obkrožite odgovor!*

18–36 let

37–55 let

56–74 let

75–93 let

3. Kraj bivanja. *Obkrožite črko pred odgovorom!*

MESTO

PODEŽELJE

4. Status. *Obkrožite en odgovor!*

ZAPOSLEN/A

BREZPOSELN/A

DIJAK/INJA

ŠTUDENT/KA

UPOKOJENEC/KA

5. Kaj razumete pod pojmom INFLACIJA? *Obkrožite črko pred odgovorom!*

a) padec vrednosti denarja

b) dvig vrednosti denarja

6. Kaj razumete pod pojmom DEFLACIJA? *Obkrožite črko pred odgovorom!*

a) padec vrednosti denarja

b) dvig vrednosti denarja

7. Kdaj se je po vašem mnenju vrednost denarja najbolj spreminjala? Obkrožite le EN odgovor!

OSEMDESETA LETA	DEVEDESETA LETA	DANES
a) prva polovica desetletja	a) prva polovica desetletja	a) prva polovica desetletja
b) druga polovica desetletja	b) druga polovica desetletja	b) druga polovica desetletja

8. Na kaj imajo spremembe vrednosti denarja (inflacija, deflacija) največji vpliv? Obkrožite črke pred izbranimi odgovori!

- a) prosta delovna mesta
- b) investicije novih projektov
- c) cene osnovnih življenjskih potrebščin
- d) varčevanje prebivalcev
- e) kvaliteto in kvantiteto izdelkov
- f) kvaliteto življenja

9. Koliko časa se po vašem mnenju čutijo posledice inflacije in deflacije? Obkrožite črke pred odgovorom!

- a) manj kot leto
- b) več kot leto
- c) manj kot desetletje
- d) več kot desetletje

10. Kje so po vašem mnenju posledice sprememb vrednosti denarja (inflacija, deflacija) močnejše? Obkrožite odgovor!

V MESTU

NA PODEŽELJU

11. Ali menite, da imajo ljudje v Šaleški dolini dovolj znanja oz. vedenja o osnovnih ekonomskih vprašanjih? Obkrožite odgovor!

DA

NE

* Če »NE«, kaj bi po vašem mnenju pripomoglo k boljšemu znanju in vednosti ljudi? Obkrožite črko pred izbranimi odgovori!

- a) izobraževanje
- b) finančna poročila oz. oddaje (TV, radio)
- c) internet
- d) oglaševanje (reklame, časopisi, plakati ...)

13. Za konec pa vas prosimo, da ocenite svoje poznavanje in razumevanje različnih ekonomskih pojmov in vprašanj (inflacija, deflacija, hiperinflacija ...).

Obkrožite odgovor!

ZELO SLABO

SLABNO

DOBRO

ZELO DOBRO

ODLIČNO

Hvala za iskreno sodelovanje!

9 VIRI IN LITERATURA

1. VODOPIVEC, P. 2006. Od Pohlinove slovnice do samostojne države, Ljubljana, Modrijan, str.382-384.
2. FISCHER, J. 2005. Slovenska novejša zgodovina (2. del), Ljubljana, Mladinska knjiga, 1104-1117 str., 1151-1153 str., str.1206-1219.
3. VIDIC, M. 1999. Ilustrirana zgodovina Slovencev, Ljubljana, Mladinska knjiga, 374 str., 381 str., 387 str., 429-430 str.
4. CRIBB, J. 1992. Denar, Murska Sobota, Pomurska založba, 6-7 str., str. 24-25.
5. MAROLT, J. 1998. Slovenci skozi čas, Ljubljana, Mihelač, str. 471, str. 489.
6. DRNOVŠEK, M. 1995. Slovenska kronika XX. Stoletja, Ljubljana, Nova revija, str. 373, str. 377, str. 455.
7. RAVNIKAR, T. 1999. Velenje, Velenje, Mestna občina, str. 358-414.
8. Enciklopedija Slovenije. Zv. 2. 1988. Ljubljana, Mladinska knjiga, str. 227-233.
9. Enciklopedija Slovenije. Zv. 3. 1989. Ljubljana, Mladinska knjiga, str. 303-306.
10. Enciklopedija Slovenije. Zv. 4. 1990. Ljubljana, Mladinska knjiga, str. 146-147.
11. Naš čas, 1980-1991
12. <http://www.financnislovar.com/definicije/deflacija.html> , 10. jan. 2010
13. <http://www.financnislovar.com/definicije/inflacija.html> , 10. jan. 2010
14. http://sl.wikipedia.org/wiki/Ante_Markovi%C4%87 , 16. feb. 2010
15. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Denar> , 20. feb. 2010